

Jon Epland

**Veier inn i og ut av fattigdom:
Inntektsmobilitet blant
lavinntektshushold**

Rapporter

I denne serien publiseres statistiske analyser, metode- og modellbeskrivelser fra de enkelte forsknings- og statistikkområder. Også resultater av ulike enkeltundersøkelser publiseres her, oftest med utfyllende kommentarer og analyser.

Reports

This series contains statistical analyses and method and model descriptions from the various research and statistics areas. Results of various single surveys are also published here, usually with supplementary comments and analyses.

© Statistisk sentralbyrå, juni 2005
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen,
vennligst oppgi Statistisk sentralbyrå som kilde.

ISBN 82-537-6811-7 Trykt versjon
ISBN 82-537-6812-5 Elektronisk versjon
ISSN 0806-2056

Emnegruppe

05.01

Design: Enzo Finger Design
Trykk: Statistisk sentralbyrå/218

Standardtegn i tabeller	Symbols in tables	Symbol
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 of unit employed	0,0
Foreløpig tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Desimalskilletegn	Decimal punctuation mark	,(,)

Sammendrag

Jon Epland

Veier inn i og ut av fattigdom: Inntektsmobilitet blant lavinntektshushold

Rapporter 2005/16 • Statistisk sentralbyrå 2005

Formålet med rapporten er å se på sammenhengen mellom mobilitet til og fra lavinntektsgruppen og ulike demografiske og sosio-økonomiske endringer som finner sted innen husholdningene. Ved hjelp av panelutvalget til inntekts- og formuesundersøkelsen ser vi på ulike demografiske og økonomiske endringer som finner sted blant personene i utvalget mellom to ulike treårsperioder (1997-1999 og 2000-2002).

Det viser seg at relativt mange personer i løpet av en seksårsperiode opplever å ha en inntekt under lavinntektsgrensen "minst en gang", men samtidig er det svært få som opplever å ha vedvarende lavinntekt, dvs. en situasjon med lave husholdningsinntekter over flere år. Ved bruk av EU sin lavinnteksdefinisjon finner vi at 22 prosent av befolkningen hadde inntekter under lavinntektsgrensen minst en gang i løpet av seksårsperiode, men bare fire prosent hadde inntekter under denne grensen "hele tiden". Blant de mest mobile husholdningene finner vi yngre samboere uten barn og par med små barn. Innen disse husholdningstypene er det relativt mange som har opplevd å være i lavinntektsgruppen minst en gang, men relativt få har vedvarende lavinntekt. Blant de husholdningstypene som er minst mobile, peker enslige med og uten barn seg ut.

Slik vi definerer mobilitet finner vi at om lag 2 prosent av befolkningen var "nyankomne" i lavinntektsgruppen fra den ene treårsperioden til den andre, mens en tilsvarende stor gruppe (2 prosent) forlot lavinntektsgruppen. Blant "tilgangene" i lavinntektsgruppen finner vi en overvekt av unge enslige som i løpet av analyseperioden har flyttet fra foreldrehjemmet for å danne egen husholdning. Blant "avgangene" fra lavinntektsgruppen er det relativt mange yngre samboerpar og par med småbarn, der mange kommer fra situasjon som enslig.

Både de som faller ned i og de som klatrer ut av lavinntektsgruppen er kjennetegnet av å ha en mindre stabil husholdnings sammensetning enn resten av befolkningen. Det er en særlig sterk sammenheng mellom å få færre husholdsmedlemmer og det å falle nedover i inntektsfordelingen. Mer enn halvparten av alle de som havnet i lavinntektsgruppen fra den ene til den andre treårsperioden, opplevde en reduksjon i tallet på husholdningsmedlemmer i samme periode. På den annen side så har økonomiske faktorer stor betydning når det gjelder det å forlate lavinntektsgruppen, særlig det at tidligere yrkespassive husholdningsmedlemmer går over til å bli yrkesaktive.

En egen analyse belyser inntektsmobilitet blant barn og barnefamilier. Blant de barna som faller ned i laveste inntektsklasse er det en overrepresentasjon av barn med bare én forsørger, og samlivsbrudd ser ut til å sammenfalle i stor grad med mobilitet nedover i inntektsfordelingen. Som en konsekvens av at barna mister en forsørger, faller også andelen av husholdningsinntekten som kommer i form arbeidsinntekt. Dette blir i noen grad kompensert ved en økning i supplerende stønader. For barn som faller nedover i inntektsfordelingen, skjer det en markant økning i andelen som mottar sosialhjelp og bostøtte.

For barn som flytter opp fra laveste inntektsklasse, er det på sin side først og fremst en økning i arbeidsinntektene som medvirker til en forbedret husholdningsøkonomi. Dette skyldes dels at noen husholdninger har fått nye medlemmer som er yrkestilknyttede (f.eks. enslige forsørgere som har flyttet sammen med ny partner), og dels at flere husholdningsmedlemmer som tidligere ikke var yrkesaktive, nå har gått ut i jobb. Samtidig med at yrkesinntektene øker, faller opptaket av supplerende ytelser som sosialhjelp og bostøtte.

I gruppen som forlater laveste inntektsklasse er det en overrepresentasjon av barn med innvandrerbakgrunn. Dette er en bekreftelse av at med økt botid så øker også innvandrerfamiliens muligheter til å skaffe seg inntektsgivende arbeid og dermed få en forbedret økonomi.

Prosjektstøtte: Arbeids- og sosialdepartementet

Innhold

1. Innledning	7
2. Data og definisjoner	8
2.1. Datakilde.....	8
2.2. Inntektsbegrep og ekvivalensskala	8
3. Temporær og kronisk lavinntekt	10
3.1. Mange har vært "blakke" - få er "fattige": Alternative definisjoner av lavinntekt.....	10
3.2. Hvem har kortvarig og hvem har langvarig lavinntekt?	11
4. Hvem forlater og hvem ankommer lavinntektsgruppen?	14
4.1. Definisjon av inntektsmobilitet.....	14
4.2. Nærmere om gruppen av tilgangere og avganger	15
4.3. Endringer i inntektssammensetningen	15
4.4. Demografiske og økonomiske endringer	17
5. Inntektsmobilitet blant barnefamilier	21
5.1. Kjennetegn ved barn som klatrer og faller i inntektsfordelingen	21
5.2. Endring i inntektssammensetningen	23
5.3. Demografiske og økonomiske endringer	24
5.4. Betydningen av demografi og økonomi - en oppsummering	27
6. Oppsummering	29
Referanser	31
Vedlegg: Tabeller	32
Tidligere utgitt på emneområdet	35
De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter	36

Figurregister

4. Hvem forlater og hvem ankommer lavinntektsgruppen?

- 4.1. Andelen tilganger og avganger med yrkesinntekt som del av husholdningsinntekten. 1997 - 2002. Prosent16
 4.2. Andelen tilganger og avganger som mottar sosialhjelp og bostøtte ulike år. Prosent16

5. Inntektsmobilitet blant barnefamilier

- 5.1. Andel barn i hushold som er mottakere av bostøtte og sosialhjelp. 1997-2002. Prosent. Barn som har forlatt laveste inntektsklasse.....24
 5.2. Andel barn i hushold som er mottakere av bostøtte og sosialhjelp. 1997-2002. Prosent. Barn som har falt ned i laveste inntektsklasse.....25

Tabellregister

3. Temporær og kronisk lavinntekt

- 3.1. Andelen personer med lavinntekt etter alternative lavinnteksdefinisjoner. (EU-skala). 1997 - 2002. Prosent10
 3.2. Sammensetning av lavinntektsgruppen etter ulike definisjoner av lavinntekt. (EU-skala). 1997 - 2002. Prosent..12
 3.3. Forholdet mellom kortvarig og vedvarende lavinntekt. Andelen personer i ulike husholdstyper med lavinntekt minst en gang i løpet av perioden og andelen personer med vedvarende lavinntekt. (EU-skala). 1997-2002. Prosent12

4. Hvem forlater og hvem ankommer lavinntektsgruppen?

- 4.1. Mobilitet inn i og ut av lavinntektsgruppen. To ulike treårsperioder. Etter husholdstype i 1997 og i 2002.....15
 4.2. Andelen personer som opplever ulike demografiske endringer mellom to ulike treårsperioder. Personer som er tilgang til lavinntektsgruppen og personer som er avgang fra lavinntektgruppen. Prosent18
 4.3. Andelen personer som opplever ulike sosio-økonomiske endringer mellom to ulike treårsperioder. Personer som er tilgang til lavinntektsgruppen og personer som er avgang fra lavinntektgruppen. Prosent19
 4.4. Demografiske og sosio-økonomiske endringer innen lavinntektsgruppen. Personer som er tilganger til lavinntektsgruppen.....20
 4.5. Demografiske og sosio-økonomiske endringer innen lavinntektsgruppen. Personer som er avgang fra lavinntektsgruppen.....20

5. Inntektsmobilitet blant barnefamilier

- 5.1. Inntektsmobilitet. Andelen barn i ulike inntekts klasser (kvintiler). To ulike treårsperioder: 1997-99 og 2000-02. Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala).....21
 5.2. Barn under 18 år (alder i 2002) som har forlatt laveste inntektsklasse (1. kvintil) og som har opplevd ulike demografiske endringer. Prosent25
 5.3. Barn under 18 år (alder i 2002) som har falt ned i laveste inntektsklasse (1. kvintil) og som har opplevd ulike demografiske endringer. Prosent25
 5.4. Barn under 18 år (alder i 2002) som har forlatt laveste inntektsklasse (1. kvintil) og som har opplevd ulike sosio-økonomiske endringer. Prosent26
 5.5. Barn under 18 år (alder i 2002) som har falt ned i laveste inntektsklasse (1. kvintil) og som har opplevd ulike sosio-økonomiske endringer. Prosent27
 5.6. Demografiske og sosio-økonomiske endringer innen husholdningene til barn som har flyttet opp fra laveste inntektsklasse (kvintil). Barn under 18 år i 200228
 5.7. Demografiske og sosio-økonomiske endringer innen husholdningene til barn som har flyttet ned i laveste inntektsklasse (kvintil). Barn under 18 år i 200228

Vedlegg

- A1. Årlig inntektssammensetning (andel av samlet husholdningsinntekt) for personer som er tilganger til lavinntektsgruppen. 1997-2002. Studenter er utelatt32
 A2. Årlig inntektssammensetning (andel av samlet husholdningsinntekt) for personer som har forlatt lavinntektsgruppen. 1997-2002. Studenter er utelatt32
 A3. Ulike kjennemerker ved husholdningene til barn som henholdsvis har forlatt og falt ned i laveste inntektsklasse mellom 1997 og 2002. (Kjennemerkene relaterer seg til siste året i seksårsperioden, 2002).....33
 A4. Årlig inntektssammensetning (andel av samlet husholdningsinntekt) for barn som har forlatt laveste inntektsklasse. 1997-2002.....34
 A5. Årlig inntektssammensetning (andel av samlet husholdningsinntekt) for barn som har falt ned i laveste inntektsklasse. 1997-2002.....34
 A6. Standardavvik for prosenttall34

1. Innledning¹

Formålet med rapporten er å belyse inntektsmobilitet i lavinntektsgruppen. Ut i fra tverrsnittsdata, dvs. inntektsdata for separate år, kan en få nyttig informasjon om forekomsten av årlig lavinntekt. Men slike undersøkelser kan ikke fortelle oss noe hvor lenge personer befinner seg i lavinntektsgruppen; om det for eksempel er de samme personene som hele tiden utgjør lavinntektsgruppen eller om mange bare kortvarig har lav inntekt. For eksempel viser både norske og internasjonale longitudinelle studier, dvs. undersøkelser der en har mulighet til å følge de samme individene over en periode på flere år, at det er mobilitet og utskiftning i lavinntektsgruppen. Det viser seg at antall "kronisk" fattige er lavere enn antall personer som befinner seg under lavinntektsgrensen hvert enkelt år.

I det følgende ser vi nærmere på inntektsdynamikken blant dem nederst i inntektsfordelingen. Hvilke faktorer er med på å forklare hvorfor noen personer, etter flere år med vedvarende lavinntekt, er i stand til å forlate lavinntektsgruppen? Tilsvarende ser vi på hva som kjennetegner gruppen av personer som "faller ned" i lavinntektsgruppen, på tross av flere år med inntekter over lavinntektsgrensen. Det kan være flere forhold som kan tenkes påvirke inntektssituasjonen til de med lave inntekter. Inntektene kan for eksempel endre seg på bakgrunn av strukturelle endringer i samfunnet, som for eksempel endrede konjunkturer eller endringer i skatte- eller trygdesystemet. Men inntekten kan også bli påvirket av begivenheter som finner sted innen den enkeltes husholdning, for eksempel samlivsbrudd eller samboerskap, barn som blir født eller voksne barn som flytter ut, overgang fra yrkesaktiv til trygdemottaker osv. I analysen ser vi på sammenhengen mellom noen slike begivenheter og rekruttering til og avgang fra lavinntektsgruppen.

Rapporten har følgende disposisjon. I kapittel 2 gjør vi nærmere rede for datagrunnlaget som benyttes og ulike definisjoner, blant annet hvordan vi definerer lavinntekt. Kapittel 3 gir en beskrivelse av lavinntektsgruppens sammensetning basert på alternative definisjoner av lavinntekt, blant annet sammenlikner vi sammensetningen av gruppen som bare kortvarig befinner seg i lavinntektsgruppen og de som mer eller mindre har kronisk lave inntekter. I kapittel 4 ser vi nærmere på inntektsmobilitet i lavinntektsgruppen. Vi ser her på ulike kjennemerker ved både de personene som forlater og de som rekrutteres til lavinntektsgruppen. Inntektsmobilitet blant barn og barnefamilier blir behandlet særskilt i kapittel 5. Vi prøver her å svare på hva som karakteriserer de barna som henholdsvis klatrer og faller i inntektsfordelingen over tid. Kapittel 6 summerer opp de viktigste resultatene.

¹ Følgende personer takkes for nyttig kommentarer og merknader: Magne Mogstad, Taryn Galloway, Per Ove Smogeli og Rolf Aaberge.

2. Data og definisjoner

2.1. Datakilde

Det å studere inntektsmobilitet krever tilgang til longitudinelle data, det vil si et datasett der en kan følge inntekthistoriene til de samme individene over en lengre periode. Som del av den årlige inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger inngår det et panel av individer som har blitt fulgt i en årrekke. Dette panelet er et tilfeldig trukket panel av personer (intervjuobjekter) som opphavelig var 16 år og eldre. Disse personene følges deretter over tid. Panelet oppdateres årlig med et representativt utvalg nye 16-åringer og innvandrere. For hver årgang inkluderes så de personene som inngår i intervjuobjektets husholdning. Dersom intervjuobjektet skifter husholdning, vil altså de andre personene i husholdningen skiftes ut. Fra og med inntektsåret 1996 består dette panelet årlig av knapt 8 000 intervjuobjekter (husholdninger) som sammen med sine husholdningsmedlemmer utgjør et utvalg på om lag 20 000 personer per år.

Opplysningen om hvem som inngår i intervjuobjektets husholdning er delvis innhentet direkte gjennom intervju og delvis indirekte ved å bruke ulike registeropplysninger om familiesammensetning. For å sikre at panelutvalget er representativt for hele populasjonen, er det regnet ut vekter som tar hensyn til hvordan utvalget er trukket og som sikrer en representativ aldersfordeling i panelet for hvert enkelt år. Vektene blir regnet ut for hver årgang av panelet i forhold til hele befolkningen samme år. En nærmere omtale av inntektsundersøkelsens panelutvalg er gitt i Epland og Haugen (2004).

Populasjonen i denne rapporten er alle personer som tilhørte befolkningen kontinuerlig i en periode på 6 år (fra 1997 til 2002). Dette gir et utvalg på i overkant av 14 000 personer. Knapt 3000 av disse var barn under 18 år i 2002. Dette betyr at igjen at utvalget ikke omfatter alle personer som av ulike årsaker har forlatt eller kommet inn i populasjonen i denne perioden, for eksempel personer som har utvandret eller innvandret, personer som er døde eller fødte etc.

2.2. Inntektsbegrep og ekvivalensskala

På samme måte som i flere andre analyser over inntektsfordeling og lavinntekt (se f.eks. Statistisk sentralbyrå 2004) er det *inntekt etter skatt* som blir benyttet som mål på de økonomiske ressursene individene har til disposisjon, se definisjon av inntektsbegrepet i rammen under. For en mer detaljert oversikt over hva som inngår i inntektsbegrepet viser vi til NOS Inntekts- og formuesstatistikk, 2002 (Statistisk sentralbyrå 2004b).

For å måle de økonomiske ressursene må en ta hensyn til at personer som bor sammen har anledning til å dele på inntekter og utgifter, og at store husholdninger gjerne har stordriftsfordeler som aleneboende ikke har (for eksempel når det gjelder utgifter knyttet til boligen og kjøp av varige forbruksgoder). En vanlig måte å løse problemet med å sammenligne levestandarden til personer som bor i husholdninger av ulike størrelse og sammensetning, er å "justere" husholdningsinntekten for antall forbruksenheter i husholdningen, der forbruksenhetene ses på som et mål på utgiftsbehovet (også kalt ekvivalensskala). Det er likevel ingen enighet om hvilken skala som egner seg best til å foreta slike sammenligninger mellom ulike husholdninger. I tråd med tidligere praksis (se for eksempel Statistisk sentralbyrå 2004) benytter vi i denne rapporten den såkalte EU-skalaen. Ifølge denne skalaen får første voksne i husholdningen vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,5, mens barn gis vekt lik 0,3. En husholdning på to voksne og to barn må ved en slik omregning ha en husholdningsinntekt etter skatt som er 2,1 ganger større enn en enslig for å ha tilsvarende økonomisk standard. Med andre ord: En husholdning på to voksne og to barn må ha en husholdningsinntekt etter skatt på 210 000 kroner for å ha tilsvarende økonomisk levestandard som en enslig med 100 000 kroner i inntekt.

Vi følger også en tradisjonell tilnærming når vi definerer det å ha lavinntekt som det å ha en inntekt som er klart lavere enn det som er det "vanlige" eller generelle inntektsnivået i befolkningen, det vil si at vi benytter en "relativ" tilnærming. I praksis definerer vi alle personer som for en kortere eller lengre periode har en ekvivalentinntekt lavere enn henholdsvis 50 og 60 prosent av medianinntekten i befolkningen som tilhørende en "lavinntektsgruppe".

Inntektsbegrep

Det inntektsbegrepet som er benyttet i denne rapporten er *inntekt etter skatt*. Dette inntektsbegrepet fremstår etter følgende regnskap:

Inntekt etter skatt = Lønnsinntekt
+ netto næringsinntekt fratrukket eventuelt underskudd og avskrivninger
+ brutto kapitalinntekt (renteinntekter og avkastning på verdipapir)
+ sum overføringer (pensjoner og stønader)
- utlignet skatt og negative overføringer (underholdsbidrag og pensjonspremier i arbeidsforhold)

Selv om dette inntektsbegrepet omfatter de fleste kontante inntektene en person eller husholdning mottar, må en likevel være oppmerksom på at dette inntektsbegrepet ikke omfatter viktige inntekter som også kan ha stor betydning for individenes velferdsnivå. Dette gjelder for eksempel verdien av offentlige tjenester, verdien av hjemmeproduksjon og såkalte "svarte" inntekter. I tillegg inngår heller ikke inntekt av egen bolig i dette begrepet. Av samme prinsipp er heller ikke renteutgifter trukket fra.

3. Temporær og kronisk lavinntekt

3.1. Mange har vært "blakke" - få er "fattige": Alternative definisjoner av lavinntekt

Når en studerer utviklingen i årlig lavinntekt de siste årene finner man at tallene har vært relativt stabile over tid, men at anslagene over "hvor mange" som har lavinntekt i stor grad varierer med hvor man trekker lavinntektsgrensen og med hvilke valg man gjør vedrørende grad av stordriftsfordeler innen husholdningene (valg av ekvivalensskala). Flere norske undersøkelser viser for eksempel at om lag 10-11 prosent av befolkningen er i lavinnteksgruppen når man benytter EU sin lavinnteksdefinisjon, det vil si under 60 prosent av median ekvivalentinntekt (se f.eks. Statistisk sentralbyrå 2004, West Pedersen 2004). Benytter en derimot OECD sin målemetode, som legger mindre vekt på stordriftsfordeler og som trekker lavinntektsgrensen ved 50 prosent av medianen, finner man at om lag 3-5 prosent er i lavinnteksgruppen – avhengig av om en inkluderer studentpopulasjonen eller ikke - og at denne andelen har endret seg lite de siste årene (Statistisk sentralbyrå 2004, Andersen mfl. 2003, Mogstad 2005). Men dersom en heller enn å se på hvor mange som befinner seg under lavinntektsgrensen "til enhver tid" i stedet teller opp hvor mange som har vært under lavinntektsgrensen "minst en gang" i løpet av en periode på flere år, får vi tall som ligger klart høyere enn det de årlige tallene viser. Men det finnes også en annen ytterlighet. Dersom vi teller opp hvor mange personer som "hele tiden" befinner seg under lavinntektsgrensen får vi en andel som ligger betydelig lavere enn det vi får for "minst en gang" eller "til enhver tid". Vi skal i det følgende illustrere forskjellen mellom det å bare ha kortvarig og det å ha mer eller mindre kronisk lave inntekter, og hvilke grupper som er tilbøyelig til å være overrepresentert i de ulike gruppene.

Tabell 3.1 tar utgangspunkt i alle personer som har vært med kontinuerlig i panelutvalget i årene 1997 til 2002, altså en periode på seks år. Tabellen viser hvor stor andel av befolkningen som har lavinntekt, etter at vi har benyttet alternative definisjoner av lavinntekt. Vi ser for eksempel at andelen med årlig lavinntekt, basert på EU sin lavinnteksdefinisjon, var på 11 pro-

sent for de tre årene 2000-2002 (gjennomsnittet av de årlige fordelingene i denne perioden). Dette er for øvrig samme andel som det de årlige inntektsundersøkelsene viser. Vi ser videre at om vi utvider analyseperioden til seks år (1997-2002) endrer ikke dette noe særlig på tallene, det er fremdeles om lag 11 prosent med årlig lavinntekt "til enhver tid". Settes lavinntektsgrensen lavere, til under 50 prosent av medianinntekten, ser vi at andelen ligger stabilt på 5 prosent.

Men tabellen viser også alternative mål på forekomsten av lavinntekt. Dersom vi ser hvor mange som var under de årlige lavinntektsgrensene "minst en gang" i løpet av de seks årene mellom 1997 og 2002, ser vi at dette var tilfelle for relativt mange (22 prosent), og at andelen øker med observasjonsperioden. Det er altså en betydelig andel av den norske befolkningen som en eller annen gang i løpet av en seksårsperiode opplever å ha såpass dårlig økonomi at de havnet under den årlige lavinntektsgrensen, men for de fleste så blir det altså et kortvarig opphold i lavinnteksgruppen.

Tabell 3.1. Andelen personer med lavinntekt etter alternative lavinnteksdefinisjoner. (EU-skala). 1997 - 2002. Prosent

	Under den årlige lavinntektsgrensen			Vedvarede lavinntekt ⁴
	Ett enkelt år ¹	Minst en gang ²	Alle årene ³	
Under 50% av medianen				
2000-2002	5,0	8,7	2,0	3,5
1997-2002	5,0	13,2	0,6	2,6
Under 60% av medianen				
2000-2002	11,0	16,5	6,1	9,0
1997-2002	10,7	22,4	3,5	7,5

¹ Andelen personer med årlig lavinntekt. Gjennomsnitt for alle enkeltårene

² Andelen personer under de årlige lavinntektsgrensene i minst ett av årene i perioden.

³ Andelen personer under de årlige lavinntektsgrensene i alle årene i perioden.

⁴ Andelen personer med inntekt under ulike prosent av mediangjennomsnittet i perioden.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen

Dette kommer klar fram når vi sammenligner gruppen som hadde lavinntekt "minst en gang" med gruppen som "hele tiden" befinner seg under de årlige lavinntektsgrensene. Vi ser her at i en treårsperiode (2000-2002) hadde 6 prosent av befolkningen mer eller mindre permanent lave inntekter, men utvider vi perioden til seks år (1997-2002) faller andelen til 3,5 prosent. Dersom vi benytter en strengere lavinntektsdefinisjon - under 50 prosent av medianinntekten - var det knapt noen som var under de årlige lavinntektsgrensene kontinuerlig i alle årene (0,6 prosent). Det er med andre ord mer enn seks ganger mer sannsynlig at en person opplever å ha lavinntekt "minst en gang" i løpet av en seksårsperiode, enn å være under lavinntektsgrensen "hele tiden".

Det siste lavinntektsmålet som presenteres i tabellen, "vedvarende" lavinntekt, skiller seg noe fra de andre definisjonene som kun ser på andelen under de årlige lavinntektsgrensene. For å ha "vedvarende" lavinntekt må en ha en gjennomsnittsinntekt over en periode på flere år, for eksempel tre år, som er lavere enn for eksempel 50 eller 60 prosent av mediangjennomsnittet i samme periode. Dette er samme lavinnteksdefinisjon som blant annet er benyttet i Regjeringens tiltaksplan mot fattigdom (Sosialdepartementet 2002), men da ved bruk av en annen ekvivalensskala - den såkalte OECD-skalaen. Som tabellen viser finner vi ved en slik definisjon at om lag 9 prosent hadde vedvarende lavinntekt i treårsperioden 2000 - 2002, men at andelen faller til 7,5 prosent når vi utvider perioden til seks år (1997-2002). Vi ser videre at det er noen flere som har lavinntekt ifølge denne definisjonen, enn for definisjonen basert på at en "hele tiden" skulle være under de årlige lavinntektsgrensene. En av forklaringene på dette er at det alltid vil være noen personer som har en inntekt noe høyere enn de årlige lavinntektsgrensene, men som likevel i gjennomsnitt over flere år har en så pass lav inntekt at de kommer under 60 prosent av mediangjennomsnittet i perioden.

3.2. Hvem har kortvarig og hvem har langvarig lavinntekt?

I tabell 3.2 tar vi utgangspunkt i to av ytterpunktene som ble presentert i tabell 3.1, nemlig alle de som i seksårsperioden hadde erfaring med å være i lavinntektsgruppen "minst en gang" og de som har lave inntekter på mer eller mindre permanent basis, det vil si de med "vedvarende" lavinntekt. Tabellen viser hvilke husholdningstyper som utgjør de to gruppene. Ved å sammenligne sammensetningen av de to gruppene, for eksempel etter hvilken husholdningstype de tilhører, avtegner det seg et bilde på om noen typer husholdninger har større (eller mindre) sannsynlighet

for bare ha kortvarig (eller langvarig) lavinntekt. Vi ønsker i tillegg å belyse hvilke konsekvenser det får om en legger til grunn ulike terskler for lavinntekt. Av den grunn viser tabellen fordelingen basert på hhv. 40, 50 og 60 prosent av medianinntekten.

Ved den strengeste lavinnteksdefinisjonen, inntekt lavere enn 40 prosent av medianinntekten, er det yngre enslige som skiller seg ut som gruppen som i særlig grad er overrepresentert i lavinntektsgruppen - både blant de kortvarige og langvarige inntektsfattige. For eksempel utgjør enslige under 45 år godt over halvparten (56 prosent) av alle med vedvarende lavinntekt. For personer i andre husholdningstyper er det derimot større forskjeller når en sammenligner andelen som har vært inntektsfattige "minst en gang" og de som har vært permanent inntektsfattige. Par med barn er for eksempel en gruppe der relativt mange har vært "blakke" minst en gang i løpet av en seksårsperiode, men der relativt få er "vedvarende" fattige. Vi ser at av alle personer som hadde svært lav husholdningsinntekt (under 40 prosent av medianinntekten) "minst en gang" i seksårsperioden 1997-2002, var 10 prosent i husholdningstypen par med barn under 6 år. Men blant de med "vedvarende" lavinntekt (under 40 prosent av mediangjennomsnittet) utgjorde samme husholdningstype bare tre prosent. Også når lavinntektsgrensen settes høyere er det klare forskjeller mellom hvilke husholdningstyper som henholdsvis er over- eller underrepresentert blant de med kortvarig eller langvarig lavinntekt. I tillegg til barnefamilier framstår yngre par uten barn (samboere) som en gruppe der relativt mange har hatt lavinntekt "minst en gang", men der relativt få har lavinntekt på en permanent basis.

Når vi hever terskelen for lavinntekt til 60 prosent av medianen, er det én gruppe som dominerer gruppen av personer med vedvarende lavinntekt. Enslige eldre (over 64 år) utgjør nå 45 prosent av alle med vedvarende lavinntekt, dvs. de har en gjennomsnittsinntekt lavere enn 60 prosent av mediangjennomsnittet i seksårsperioden 1997-2002. Dette er en klart høyere andel enn det denne gruppen utgjør av de med bare kortvarig lavinntekt. Den høye andelen med vedvarende lavinntekt for denne gruppen skyldes i stor grad at mange her er minstepensjonister med små inntekter utover pensjonen. Siden nivået på minstepensjonen ligger noe lavere enn lavinntektsgrensen på 60 prosent av mediangjennomsnittet, vil mange i denne husholdningstypen havne blant dem med vedvarende lave inntekter.

Tabell 3.2. Sammensetning av lavinntektsgruppen etter ulike definisjoner av lavinntekt. (EU-skala). 1997 - 2002. Prosent

	Under 40 % av medianen		Under 50 % av medianen		Under 60 % av medianen		Alle personer
	Årlig lavinntekt minst en gang ¹	Vedvarende lavinntekt ²	Årlig lavinntekt minst en gang ¹	Vedvarende lavinntekt ³	Årlig lavinntekt minst en gang ¹	Vedvarende lavinntekt ⁴	
Husholdstype i 2002							
Enslige under 45 år	43	56	32	32	23	17	10
Enslige 45-64 år	6	15	6	9	6	6	6
Enslige 65 år og eldre	7	7	16	36	21	45	8
Par uten barn under 45 år	6	0	5	1	4	1	3
Par uten barn 45-64 år	3	4	3	1	3	1	12
Par uten barn 65 år og eldre	2	3	3	3	6	9	10
Par med barn, yngste barns alder 0-6 år	10	3	13	5	14	7	18
Par med barn, yngste barns alder 7-17 år	6	0	8	3	9	4	18
Enslige forsørgere	10	9	8	5	9	6	6
Andre husholdninger	7	5	7	5	6	3	9
Alle personer	100	100	100	100	100	100	100
Andel personer	7,1	0,8	13,2	2,6	22,4	7,5	100
Antall observasjoner	773	63	1 478	234	2 577	749	14 399

¹ Andelen personer under de årlige lavinntekstgrensene i minst ett av årene i perioden.

² Andelen personer med inntekt under 40 % av mediangjennomsnittet i perioden.

³ Andelen personer med inntekt under 50 % av mediangjennomsnittet i perioden.

⁴ Andelen personer med inntekt under 60 % av mediangjennomsnittet i perioden.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen

Tabell 3.3. Forholdet mellom kortvarig og vedvarende lavinntekt. Andelen personer i ulike husholdstyper med lavinntekt minst en gang i løpet av perioden og andelen personer med vedvarende lavinntekt. (EU-skala). 1997-2002. Prosent

	Lavinntekt = 50% av medianen			Lavinntekt = 60% av medianen		
	A	B	Forholdet	A	B	Forholdet
	Minst en gang ^{a)}	Vedvarende lavinntekt ^{b)}	mellom A/B	Minst en gang ^{a)}	Vedvarende lavinntekt ^{b)}	mellom A/B
Husholdstype i 2002						
Enslige under 45 år	44	9	5	54	14	4
Enslige 45-64 år	15	4	3	25	9	3
Enslige 65 år og eldre	25	11	2	55	40	1
Par uten barn under 45 år	25	1	19	30	4	9
Par uten barn 45-64 år	3	0	15	5	1	9
Par uten barn 65 år og eldre	3	1	5	13	7	2
Par med barn, yngste barns alder 0-6 år	10	1	14	17	3	6
Par med barn, yngste barns alder 7-17 år	6	0	14	11	2	6
Enslige forsørgere	16	2	9	30	7	4
Andre husholdninger	9	1	7	6	3	2
Alle	13	3	5	22	8	3

¹ Andelen personer under de årlige lavinntekstgrensene i minst ett av årene i perioden.

² Andelen personer med inntekt under 50 % av mediangjennomsnittet i perioden.

³ Andelen personer med inntekt under 60 % av mediangjennomsnittet i perioden.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen

Tabell 3.3 oppsummerer på mange måter forskjellen mellom de som bare kortvarig har lavinntekt og de som har lavinntekt av en mer permanent karakter. Tabellen viser forholdstallet mellom andelen med lavinntekt "minst en gang" og andelen med "vedvarende" lavinntekt innen de ulike husholdningstypene. For befolkningen generelt er sannsynligheten fem ganger større for at en bare kortvarig vil oppleve å havne i lavinntektsgruppen i løpet av en seksårsperiode, enn at en skal ha vedvarende lavinntekt i samme periode (under 50 prosent av medianen). Dersom lavinntektsgrensen settes høyere, til 60 prosent av medianen, ser

vi at forskjellen mellom kronisk og temporær lavinntekt reduseres noe, men fremdeles er sannsynligheten for at en person minst en gang skal tilhøre lavinntektsgruppen tre ganger større enn at han skal ha vedvarende lavinntekt. I tillegg får vi på nytt bekreftet at det er klare forskjeller mellom ulike husholdningstyper når det gjelder sannsynligheten for å havne under de årlige lavinntekstgrensene "minst en gang" og sannsynligheten for å ha mer eller mindre permanent lav inntekt i samme periode. De mest ekstreme utslagene finner en blant yngre par uten barn. I denne husholdningstypen hadde hver fjerde

person vært under den årlige lavinntektsgrensen (50 prosent av medianen) minst en gang i løpet av årene 1997-2002, men bare én prosent hadde vedvarende lavinntekt! Slike store utslag må imidlertid forstås på bakgrunn av at vi her bare viser hvilken husholdningstype personene tilhørte siste året i analyseperioden (2002). Mange personer kan dermed ha tilhørt andre husholdningstyper i løpet av en såpass lang periode som seks år. Personer som i 2002 var unge samboere uten barn, kunne for eksempel noen år tidligere vært aleneboende, - en gruppe der mange har en trang økonomi. I tillegg til yngre par uten barn er det middelaldrende par uten barn (eldste person 45-64 år) og par med barn som er mest "mobile", dvs. at relativt mange har kortvarig erfaring med det å ha lave inntekter, mens få har vedvarende lavinntekt. På den annen side, blant de som er minst "mobile" finner vi ofte de enslige og eldre. For disse gruppene ser vi at forskjellen er klart mindre mellom det å ha kortvarig og kronisk lavinntekt.

4. Hvem forlater og hvem ankommer lavinntektsgruppen?

4.1. Definisjon av inntektsmobilitet

Vi har allerede konstatert at det er klare forskjeller mellom tallet på personer som bare sporadisk befinner seg i lavinntektsgruppen og tallet på personer som mer eller mindre permanent har en inntekt under lavinntektsgrensen. Altså må det være viss grad av mobilitet eller utskiftning i lavinntektsgruppen ved at nye personer faller ned i lavinntektsgruppen mens andre igjen forlater gruppen.

I dette kapitlet ser vi nærmere på hva som kjenner tegner henholdsvis personer som er "avganger" fra lavinntektsgruppen, og personer som er "tilganger", dvs. at de kommer fra en situasjon med inntekt over en gitt lavinntektsgrense for siden å havne under denne grensen. For å studere slike overganger fra en tilstand til en annen, må en først klargjøre hvordan en definerer inntektsmobilitet til og fra lavinntektsgruppen. Det finnes flere studier over mobilitet i lavinntektsgruppen, og de fleste legger vekt på at det er viktig at slike endringer i inntekt må være av en *substansiell* art for at det skal være snakk om en forbedring eller forverring i økonomiske levekår. Personene må ha fått en endring i økonomien som ikke skyldes at de bare tilfeldig eller kortvarig er havnet over eller under en gitt lavinntektsgrense. Det finnes her flere mulige tilnærminger. Både Duncan mfl. (1993) og Jarvis og Jenkins (1997) har for eksempel satt som krav at for å bli definert som "avgang" fra lavinntektsgruppen, må inntektene øke til et nivå minst 10 prosent høyere enn lavinntektsgrensen. Tilsvarende blir "tilganger" definert som dem som i utgangspunktet hadde en inntekt høyere enn 10 prosent over lavinntektsgrensen, men som siden faller under lavinntektsgrensen. OECD (2001) har valgt en lignende metode ved å kreve at de som er tilganger til lavinntektsgruppen må ha en inntekt høyere enn 60 prosent av medianen i utgangspunktet, for siden å havne på et nivå som ligger under lavinntektsgrensen på 50 prosent av medianen (eller bevege seg fra under 50 prosent til minst 60 prosent av medianen for være "avganger").

Vår definisjon er i stor grad den samme som er benyttet av OECD, men ved den forskjell at vi krever at endringene går fra å ha under 60 prosent av medianen

i første periode, til å ha over 65 prosent av medianen i neste periode for å defineres som "avganger". Tilsvarende må en person ha inntekt høyere enn 60 prosent av medianen i første periode, og under 55 prosent av medianen i neste periode for å defineres som "tilgang" til lavinntektsgruppen. En endring fra 55 til 60 prosent av medianinntekten tilsvarer for øvrig en prosentvis økning på om lag 10 prosent.²

Det neste valget som må gjøres gjelder mellom hvilke tidsperioder en skal studere endring. Siden vi her har valgt en lavinntektsdefinisjon basert på "vedvarende" lavinntekt, dvs. en gjennomsnittlig inntekt over flere år som er lavere enn det som var gjennomsnittet av de årlige medianinntektene i samme periode, velger vi å dele opp seksårsperioden 1997-2002 i to ulike treårsperioder. Første periode omfatter årene 1997-1999, mens andre periode omfatter årene 2000 - 2002. Vi ser altså på ulike endringer i inntektene som finner sted fra den ene treårsperioden til den andre. Merk videre at alle inntektene er regnet om til "faste" 2002-kroner ved hjelp av konsumprisindeksen.

Definisjon av tilganger og avganger

Tilganger er alle personer med en ekvivalentinntekt (treårsinntekt) høyere enn 60 prosent av mediangjennomsnittet i første treårsperiode (1997-1999) og en ekvivalentinntekt (treårsinntekt) lavere enn 55 prosent av mediangjennomsnittet den andre perioden (2000-2002).

Avganger er alle personer med en ekvivalentinntekt (treårsinntekt) lavere enn 60 prosent av mediangjennomsnittet den første perioden (1997-1999), og en ekvivalentinntekt (treårsinntekt) høyere enn 65 prosent av mediangjennomsnittet i siste periode (2000-2002).

² Mediangjennomsnittet i "faste" 2002-kroner var henholdsvis på 184 000 kroner for første treårsperiode (1997-99) og 201 000 for siste periode (2000-02), altså en klar realvekst i perioden. Dette betyr at for at en enslig person kan karakteriseres som "avgang" fra lavinntektsgruppen må ekvivalentinntekten øke fra å være lavere enn 110 000 kroner i første periode til høyere enn 131 000 kroner i siste. For å "falle ned" i lavinntektgruppen må tilsvarende inntektene til den enslige falle fra et nivå høyere enn 121 000 kroner i første periode til under 111 000 kroner i siste periode.

Tabell 4.1. Mobilitet inn i og ut av lavinntektsgruppen. To ulike treårsperioder. Etter husholdstype i 1997 og i 2002

Husholdstype	Avganger		Tilganger		Alle	
	1997	2002	1997	2002	1997	2002
Enslige under 45 år	35	28	10	50	7	10
Enslige 45-64 år	6	5	2	7	4	6
Enslige 65 år og eldre	5	8	4	14	6	8
Par uten barn under 45 år	7	10	1	4	4	3
Par uten barn 45-64 år	2	2	2	1	10	12
Par uten barn 65 år og eldre	2	2	9	1	9	10
Par med barn, 0-6 år	17	20	20	9	27	18
Par med barn, 7-17 år	11	11	24	6	16	18
Enslige forsørgere	7	8	7	6	5	6
Andre husholdninger	8	8	20	4	12	9
Alle	100	100	100	100	100	100
Andel personer	2,3	2,3	2,3	2,3	100	100
Antall observasjoner	301	301	220	220	14 399	14 399

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

Det må likevel nevnes at den definisjonen vi har valgt kan skjule det faktum at mange av de som vi definerer som tilgang til lavinntektsgruppen, det vil si at de var "ikke-fattige" i første periode, likevel kan ha hatt inntekter under lavinntektsgrensen på et tidligere tidspunkt. Tilsvarende kan noen av dem som vi definerer som avganger fra lavinntektsgruppen på et senere tidspunkt på nytt havne i lavinntektsgruppen. Dette skyldes selvsagt det at vi ikke kjenner inntekts-historiene til alle individer forut for første treårsperiode (1997) eller etter siste periode (2002).

4.2. Nærmere om gruppen av tilgjengere og avganger

Det viser seg at det var om trent var like mange personer som beveget seg ned i lavinntektsgruppen som det var personer som forlot lavinntektsgruppen mellom de to treårsperiodene vi studerer. Tabell 4.1 viser at om lag 2 prosent av befolkningen havnet under lavinntektsgrensen i perioden 2000-2002, etter å ha hatt inntekter klart over lavinntektsgrensen i treårsperioden før. Tilsvarende var det like mange (2 prosent) som etter å ha tilhørt lavinntektsgruppen den første perioden, hadde en inntekt klart høyere enn lavinntektsgrensen siste perioden. Tabellen viser også hvilken husholdningstype "avganger" og "tilganger" tilhørte første og siste året i seksårsperioden. Tabellen gir oss dermed informasjon om hvilke demografiske endringer som har funnet sted i perioden innen de ulike gruppene.

Det går klart fram at i gruppen av "tilgjengere", altså personer som klart har fått forverret sin økonomi fra den ene perioden til den andre, er det en overvekt av yngre enslige. Halvparten av alle i gruppen som er tilgang til lavinntektsgruppen tilhørte denne husholdningstypen siste året i perioden, mens andelen i hele befolkningen var bare 10 prosent. Vi ser også at mange av de unge enslige som har havnet i lavinntektsgruppen må ha tilhørt andre husholdningstyper tidligere i perioden, siden bare 10 prosent av tilgangerne hadde status som enslige første året i perioden (1997). Det er for eksempel sannsynlig at mange av de "enslige" tilgangene i lavinntektsgruppen,

er ungdommer som har flyttet hjemmefra i løpet av perioden. En indikasjon på dette er den høye andelen personer i gruppen av "tilgjengere" som tilhørte husholdningstypene par med barn på første tidspunkt, men ikke det siste.

4.3. Endringer i inntektssammensetningen

Vi vil forvente at de endringene i personlig økonomi som fører til noen personer faller ned i lavinntektsgruppen, mens andre er i stand til å forlate lavinntektsgruppen, kan leses ut av endringer i inntektssammensetningen til de to gruppene (se vedleggstabellene A1 og A2). Dette blir i noen grad understøttet når vi ser på sammensetningen av husholdningsinntekten til de som er tilganger og de som er avganger og hvordan denne har endret seg for hvert år mellom 1997 og 2002. Siden det erfaringsmessig vil være en del personer som har påbegynt eller avsluttet en langvarig utdanning i denne perioden, har vi utelatt studenter både fra gruppen av avganger og tilganger.³

For de som er avganger fra lavinntektsgruppen har yrkesinntektene fått større betydning i perioden, mens diverse overføringer utgjør en mindre del av inntekten. Mens inntekt fra arbeid utgjorde 48 prosent av samlet husholdningsinntekt i starten av perioden, hadde andelen økt til 65 prosent siste året i perioden. For overføringene er utviklingen omvendt. Her faller andelen fra 49 prosent i 1997 til om lag 30 prosent mot slutten av perioden. Blant de ulike stønadene ser vi videre at for eksempel sosialhjelp blir en klart mindre viktig inntektskilde for de som forlater lavinntektsgruppen. Inntektsandelen som sosialhjelp utgjorde av samlet inntekt var for eksempel så høy som 11 prosent i 1998, mot bare to prosent mot slutten av perioden. En konsekvens av denne dreiningen fra overføringer og til yrkesinntekt er et betydelig løft i gjennomsnittsinntektene for gruppen. Vi ser at inntekt etter skatt per forbruksenhet blir mer enn fordoblet fra begynnelsen til slutten av perioden.

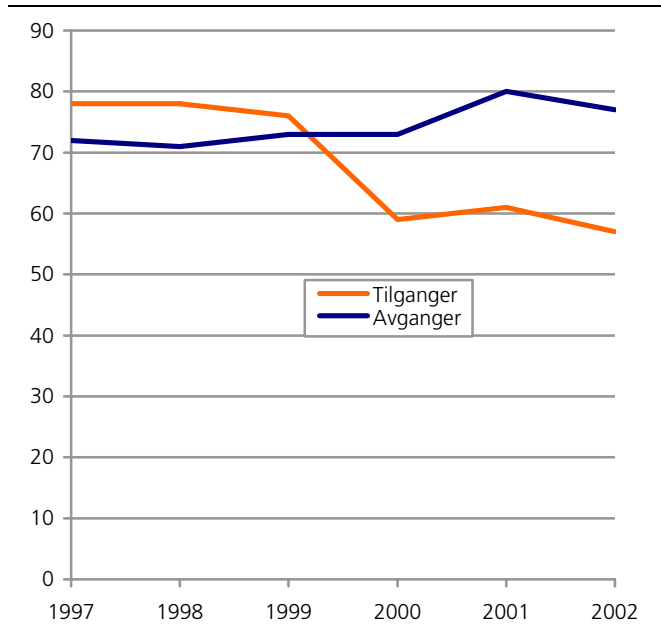
³ Studenter er her definert som personer som bor alene og som mottar studielån.

Utviklingen til de som har falt ned i lavinntektsgruppen er på mange måter et speilvendt bilde av situasjonen til de som er avganger. Vi ser blant annet at gjennomsnittsinntekten for denne gruppen falt omtrent like mye fra de første årene i perioden og til de siste, som det inntektene økte for de som var avgang fra lavinntektsgruppen i samme periode. Vi ser likevel at andelen som yrkesinntektene utgjør av den samlede husholdningsinntekten ikke faller i særlig grad, selv om det altså har skjedd en dramatisk forverring av økonomien i perioden. En viktig årsak til dette er den store betydningen kapitalinntektene har for denne gruppen. Den høye andelen positiv kapitalinntekt i begynnelsen av perioden og negativ kapitalinntekt i slutten av perioden, er på mange måter med på å "forstyrre" bildet av hva som inngår i "inntektspakken" til disse personene. Dette betyr igjen at det finnes noen (riktig nok svært få) personer som har havnet i lavinntektsgruppen mer på grunn av mer "skattetekniske" årsaker, for eksempel på grunn av store tap på salg av aksjer, enn som følge av forverrede levekår. Derimot så er det mer som forventet at sosialhjelpsandelen øker i perioden, fra vel fire prosent av samlet inntekt i begynnelsen av perioden, til over ti prosent i siste del av perioden. Også ytelse fra folketrygden blir en viktigere inntektskilde for de som har opplevd å havne under lavinntektsgrensen, med en andel på om lag 40 prosent på slutten av perioden. Dette er mer enn dobbelt så mye som på begynnelsen av perioden.

En alternativ vinkling for å belyse betydningen av ulike inntekter, er å se på andelen personer som mottar ulike typer av inntekter. Figur 4.1 bekrefter betydningen av arbeidsinntekter både for de som faller ned i lavinntektsgruppen og for de som forlater denne. Vi ser at blant de som er avgang fra lavinntektsgruppen har andelen som hadde arbeidsinntekt som del av husholdningsinntekten økt fra i overkant av 70 prosent i starten av perioden, til om lag 80 prosent mot slutten. For de som har falt ned i lavinntektsgruppen er det en motsatt utvikling. Her var andelen med arbeidsinntekter svært høy i starten av perioden med nesten 80 prosent, som så faller betydelig til bare vel 60 prosent ved slutten av perioden.

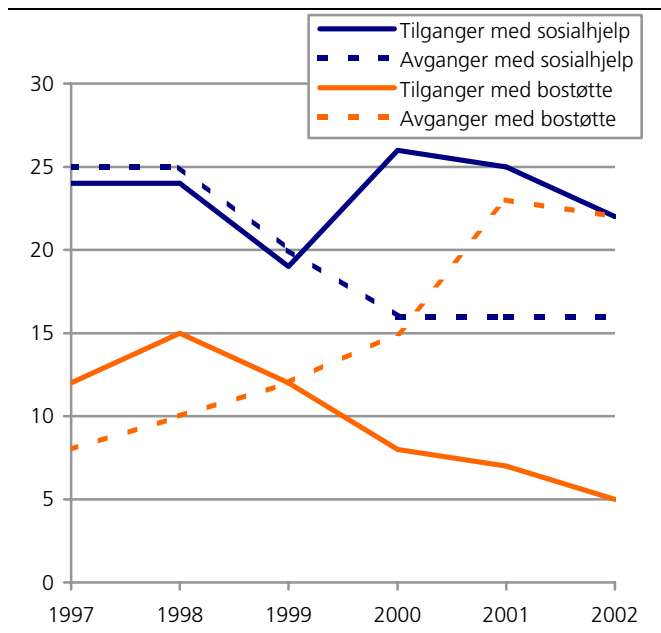
Vi skal også se på betydningen av supplerende ordninger som sosialhjelp og bostøtte. Det er som forventet ulik utvikling for de to gruppene når det gjelder mottak av sosialhjelp. Figur 4.2 viser at blant de som forlater lavinntektsgruppen, så faller også andelen som mottar sosialhjelp. Mens en av fem i gruppen mottok sosialhjelp i begynnelsen av perioden, var det bare en av seks som var i en husholdning med sosialhjelp på slutten av perioden. Blant de som har falt ned i lavinntektsgruppen ser vi derimot at sosialhjelpsbruken har vært stabil og høy over hele perioden, med en andel på mellom 20 og 25 prosent for alle årene. Dette kan tolkes som at det blant de som er tilgang til lavinntektsgruppen er mange som har hatt en vanskelig økonomi også i årene før en havnet under lavinntektsgrensen.

Figur 4.1. Andelen tilganger og avganger med yrkesinntekt som del av husholdningsinntekten. 1997 - 2002. Prosent

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

Figur 4.2. Andelen tilganger og avganger som mottar sosialhjelp og bostøtte ulike år. Prosent

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

Vi finner en enda klarere forskjell mellom de to gruppene når det gjelder mottak av bostøtte. I gruppen som faller ned i lavinntektsgruppen blir det stadig færre som mottar bostøtte, - fra om lag 15 prosent i starten av perioden, til bare 5 prosent i slutten. For de som forlater lavinntektsgruppen er det en motsatt utvikling. Her øker andelen som får bostøtte fra om lag åtte prosent tidlig i perioden, til 22 prosent sist i perioden. Det er trolig for enkelt å konkludere at bostøtten dermed ser ut til å "løfte" mange av de med vedvarende lavinntekt over lavinntektsgrensen. Bostøtte utgjør tross alt en bare én prosent av begge gruppene samlede husholdnings-

inntekter. Men bostøtten ser likevel ut til å være en viktig inntekt for de som mottar denne ytelsen. Det er videre vanskelig å peke på forklaringer på hvorfor bostøtten ser ut å slå så ulikt ut for de to gruppene. Men vi vet at bostøtteordningen primært er rettet mot pensjonister og barnefamilier. Det kan derfor godt være slik at mange av de som har havnet i lavinntektsgruppen og som har "mistet" bostøtten er voksne ungdommer som har flyttet ut fra en vanskeligstilt barnefamilie som fikk bostøtte. Unge enslige faller som kjent utenfor bostøtteordningen (se Gulbrandsen og West Pedersen 2003). Tilsvarende kan de som har forlatt lavinntektsgruppen være tidligere enslige med dårlig råd (som ikke får bostøtte), som nå har stiftet familie og fått barn, og som dermed har blitt kvalifisert for å få bostøtte.

4.4. Demografiske og økonomiske endringer

I det forrige avsnittet omtalte vi de endringene i inntektssammensetning som har funnet sted innen gruppen av personer som henholdsvis forlater og ankommer lavinntektsgruppen. I dette avsnittet ser vi på ulike demografiske og sosio-økonomiske endringer som finner sted innen husholdningene i samme seksårsperiode, og i hvor stor grad slike endringer sammenfaller med mobilitet inn i eller ut av lavinntektsgruppen.

Endringer innen husholdningen

Tabell 4.2 viser ulike demografiske endringer som finner sted innen husholdningen til de personene som er henholdsvis forlater eller ankommer lavinntektsgruppen. Ved å sammenlikne forekomsten av slike endringer innen de to gruppene med hele utvalget, kan vi danne oss et bilde på om det er noen sammenheng mellom slike demografiske endringer og det å komme ut av eller falle ned i lavinntektsgruppen. Ut i fra tabellen så synes det åpenbart at demografiske endringer innen husholdningen forekommer langt oftere blant de som beveger seg oppover eller nedover inntektsfordelingen, enn i befolkningen generelt. I hele utvalget var det vel halvparten (54 prosent) som hadde identisk antall husholdningsmedlemmer i første treårsperiode som i siste treårsperiode. Blant de som er avganger var tilsvarende andel bare 36 prosent, mens andelen med "stabile" husholdninger var enda lavere blant tilgangene - bare 21 prosent. Men det går også fram av tabellen at det er store forskjeller mellom tilganger og avganger når det gjelder *hvilke* endringer som finner sted innen husholdningene. Det at husholdningen blir større forekommer for eksempel oftest blant de som har fått forbedret sin økonomiske situasjon, mens en nedgang i husholdningsstørrelse i større grad sammenfaller med en forverring av økonomien.

Tabellen skiller også på om det har blitt endringer i tallet på barn eller voksne i husholdningen. Det ser ut som at det særlig er gruppen som er tilgang til lavinntektsgruppen som utmerker seg ut når det gjelder disse faktorene. I mye større grad enn i befolkningen ellers har de som er tilgang til lavinntektsgruppen opplevd at

det ble både færre voksne og barn i husholdningen i denne perioden. Men det er likevel sannsynlig at det er en viss sammenheng mellom en reduksjon i tallet på voksne og tallet på barn i husholdningen. For eksempel vil en skilsmisse ofte føre til at den av foreldrene som flytter ut både vil få færre voksne og færre barn i sin nye husholdning. Tabellen viser av den grunn også sammenhengen mellom endringer i tallet på barn innen husholdningen, men der tallet på voksne er uforandret mellom periodene. På denne måten kan vi større grad finne ut om det er noe samsvar mellom for eksempel barnefødsler eller flytting fra foreldrehjemmet og mobilitet til og fra lavinntektsgruppen. Tabellen kan i noen grad gi støtte til en hypotese om at en økning i tallet på barn i husholdningen kan gi en forverret husholdningsøkonomi, mens det at barn flytter ut kan gi en forbedret økonomi for de som blir igjen. Det er i alle fall en noe høyere andel blant de som er tilgang til lavinntektsgruppen som har fått en økning i tallet på barn i husholdningen i perioden, enn i utvalget totalt (23 prosent mot 16 prosent). På den annen side var det noen flere i "avgangsgruppen" som har erfart å få færre barn i husholdet, sammenlignet med befolkningen totalt (9 mot 5 prosent).

Derimot så er det lite som tyder på at samlivsbrudd og overgang fra parhusholdning til enslig forsørger medfører en slik dramatisk endring i husholdningsøkonomien at en havner i lavinntektsgruppen. (Vi vil likevel i neste kapittel vise at samlivsbrudd har en klar negativ effekt på økonomien når vi avgrensner populasjonen til bare å omfatte barnefamilier). Det er i utgangspunktet svært få som opplever en slik endring i den seksårsperioden vi legger til grunn, bare 2-3 prosent av alle personer i utvalget. Det er heller ikke særlig mer sannsynlig at avgangene og tilgangene til lavinntektsgruppen opplever en slik endring, enn befolkningen totalt. På den annen side får vi bekreftet at det en positiv sammenheng mellom det å endre husholdningstype fra enslig forsørger til par med barn og det å forlate lavinntektsgruppen. Det er i alle fall noen flere som har erfart slike endringer i familiemønsteret blant de som har forlatt lavinntektsgruppen, enn i befolkningen totalt.

Den siste demografiske endringen vi ser på gjelder voksne barn som flytter ut fra foreldrehjemmet, - enten for å bo alene eller stifte ny husholdning sammen med andre. Dette ser ut til å i stor grad å sammenfalle med det å få en forverret husholdningsøkonomi. Slik vi definerer flytting fra foreldrehjemmet⁴, var det fire prosent av personer i utvalget totalt som opplevde en slik endring i perioden. I gruppen som falt ned i lavinntektsgruppen var det en betraktelig høyere andel som opplevde en slik endring, - 19 prosent. Selv om det i dette tallet trolig også inngår en del studenter, synes det klart

⁴ Definisjonen baserer seg på koder fra folkeregisteret der en på første tidspunktet var registrert som "barn" i familien, mens en på det andre tidspunktet var registrert som egen hovedperson, eller ektefelle/samboer.

at slike overganger i større grad enn andre demografiske endringer sammenfaller med en forverret personlig økonomi.

Økonomiske endringer

I tabell 4.3 går vi over til å se på ulike sosio-økonomiske endringer som kan tenkes å sammenfalle med endringer i husholdningsøkonomien. Det er for eksempel innlysende at endringer i husholdningsmedlemmenes yrkesaktivitet i stor grad vil påvirke husholdningsøkonomien. Dette blir dokumentert i tabellen, som blant annet viser endringer i tallet på yrkestilknyttede innen husholdningene. Vi ser her at av alle personer i utvalget var det om lag en firedel som i siste treårsperioden hadde flere yrkestilknyttede husholdningsmedlemmer enn i første periode, mens det var noen flere - vel en tredjedel - som fikk færre yrkestilknyttede fra den ene til den andre perioden. Forklaringen på hvorfor vi generelt sett finner en nedgang i andelen yrkesaktive husholdningsmedlemmer i perioden, er en naturlig "forgubbing" av panelutvalget. Siden nye panelmedlemmer bare trekkes blant nye 16-åringer eller innvandrere, vil det gradvis bli en overvekt av eldre i panelet, eller mangel på "nytt blod", når vi avgrenser oss til bare å følge de

som har vært med i panelet kontinuerlig over en seksårsperiode. Vi ser videre at utviklingen har gått i motsatt retning for henholdsvis de som er tilganger og de som er avganger til lavinntektsgruppen. For de som har forlatt lavinntektsgruppen har mer enn 3 av 4 opplevd å få en økning i tallet på yrkestilknyttede husholdningsmedlemmer. Det motsatte er tilfelle for de som faller ned i lavinntektsgruppen. I denne gruppen har om lag 2 av 3 fått redusert tallet på yrkesaktive i husholdet.

Derimot så ser det ikke ut som at en økning i arbeidsinntektene (men samme antall yrkestilknyttede), enten i form av økt arbeidsinnsats eller lønnsøkning, har like sterkt betydning som en økning i tallet på yrkesaktive i husholdet. Det forekommer likevel tre ganger så ofte at de som er avgang fra lavinntektsgruppen har økt arbeidsinntektene betydelig (minst 10 prosent) i denne perioden, sammenlignet med de som er tilgang til lavinntektsgruppen. På den annen side så er det klart flere (8 prosent) innen gruppen som er tilgang til lavinntektsgruppen som har opplevd en betydelig reduksjon i arbeidsinntektene (men med samme antall yrkesaktive), sammenliknet med de som er avgang fra lavinntektsgruppen (2 prosent).

Tabell 4.2. Andelen personer som opplever ulike demografiske endringer mellom to ulike treårsperioder. Personer som er tilgang til lavinntektsgruppen og personer som er avgang fra lavinntektgruppen. Prosent

	Avganger	Tilganger	Alle
Antall husholdningsmedlemmer: ¹			
har økt	40	10	19
er uforandret	36	21	54
har blitt redusert	25	70	28
Antall voksne i husholdningen: ²			
har økt	23	6	10
er uforandret	65	49	74
har blitt redusert	12	45	16
Antall barn i husholdningen: ³			
har økt	22	8	14
er uforandret	64	53	67
har blitt redusert	15	40	19
Antall barn i husholdningen (men samme antall voksne):			
har økt	14	23	16
er uforandret	77	72	79
har blitt redusert	9	5	5
Fra gift til skilt/separert ⁴	2	2	2
Andre	99	98	98
Fra parhushold til enslig forsørger ⁵	4	3	3
Andre	96	97	97
Fra enslig forsørger til parhushold ⁶	4	1	1
Andre	96	99	99
Flytting fra foreldrehjem ⁷	8	19	4
Andre	93	81	96
Andel personer	2,3	2,3	100
Antall observasjoner	301	220	14 399

¹ Endring i tallet på husholdningsmedlemmer er basert på gjennomsnittlig størrelse for de to treårsperiodene.

² Endring i tallet på voksne husholdningsmedlemmer er basert på gjennomsnittlig størrelse for de to treårsperiodene.

³ Endring i tallet på barn i husholdningen er basert på gjennomsnittlig størrelse for de to treårsperiodene.

⁴ Sivilstatus som gift første året i første treårsperiode (1997) og skilt/separert i siste året i siste treårsperiode (2002).

⁵ Parhushold første året i første treårsperiode (1997) og enslig forsørger i siste året i siste treårsperiode (2002).

⁶ Enslig forsørger minst en gang i første treårsperiode (1997-1999) og parhushold siste året i siste treårsperiode (2002).

⁷ Personkode som '3' (barn i familien) i første året i første treårsperiode (1997) og personkode lik '1' eller '2' (hovedperson/ektefelle/samboer i familien) siste året i siste treårsperiode (2002).

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen

Tabell 4.3. Andelen personer som opplever ulike sosio-økonomiske endringer mellom to ulike treårsperioder. Personer som er tilgang til lavinntektsgruppen og personer som er avgang fra lavinntektgruppen. Prosent

	Avganger	Tilganger	Alle
Antall yrkestilknyttede i husholdningen: ¹			
har økt	77	12	23
er uforandret	16	22	42
har blitt redusert	7	66	35
Det har blitt flere yrkestilknyttede ¹	77	12	23
Yrkesinntekten har økt med minst 10%	9	3	13
Andre	14	85	64
Det har blitt færre yrkestilknyttede ¹	7	66	35
Yrkesinntekten har falt med 10%	2	8	8
Andre	91	26	57
Arbeidsledighet ²			
Avsluttet mottak av dagpenger	15	12	11
Andre	86	88	89
Arbeidsledighet ³			
Påbegynt mottak av dagpenger	12	8	7
Andre	88	92	93
Overgang til uførepensjonist ⁴	3	3	2
Andre	97	98	98
Overgang til alderspensjonist ⁴	2	2	3
Andre	98	98	97
Andel personer	2,3	2,3	100
Antall observasjoner	301	220	14 399

¹ Endring i tallet på yrkestilknyttede er basert på gjennomsnittlig størrelse for de to treårsperiodene.

² Mottok dagpenger minst en gang i løpet av første treårsperiode, men ikke i siste.

³ Mottok ikke dagpenger i løpet av første treårsperiode, men mottok dagpenger minst en gang i løpet av siste treårsperiode (2000-2002).

⁴ Status som alders- eller uførepensjonist fra RTV i 2002, men ikke i første treårsperiode (1997-1999).

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen

Vi ser også på i hvor stor grad det er sammenfall mellom det å avslutte eller påbegynne en periode som arbeidsledig (her definert som at minst en i husholdningen mottar dagpenger) og det å enten havne i eller forlate lavinntektsgruppen. Som tabellen viser er ser det ikke ut som at det er noe sterkt sammenfall mellom (registrert) arbeidsledighet og lavinntekt. Det var for eksempel en like høy andel i både gruppen av tilganger og avganger som avsluttet en periode som mottakere av dagpenger. Derimot så er det noe større forskjeller når det gjelder det å påbegynne en periode som arbeidsledig, men utviklingen her går i motsatt retning av det en kunne forvente. Det viser seg at det er en høyere andel personer i gruppen som *forlater* lavinntektsgruppen som har husholdningsmedlemmer som er blitt arbeidsledige, enn i gruppen som faller ned i lavinntektsgruppen. Det kan være vanskelig å gi noen god forklaringer på dette, men det er viktig å påpeke at det er *husholdningsøkonomien* som bestemmer om en person tilhører lavinntektsgruppen eller ikke. Selv om ett av husholdningsmedlemmene blir arbeidsledig, kan dette kompenseres ved at andre i husholdningen øker sin yrkesinnsats. Det må i tillegg legges til at den indikatoren vi presenterer - påbegynt eller avsluttet periode med dagpenger - ikke nødvendigvis er den beste til å synliggjøre sammenhengen mellom vansker på arbeidsmarkedet og lavinntekt. Vi vil med denne indikatoren for eksempel ikke fange opp alle dem som

tidligere ikke har vært yrkesaktive og som dermed heller ikke har rett på arbeidsløysetrygd. Dette vil først og fremst gjelde for unge som nettopp har avsluttet skolegang og de som har vært hjemmearbeidende.

Når det gjelder den siste sosio-økonomiske endringen vi ser på, overganger til pensjonist, så må konklusjonen bli at en slik overgang i liten grad sammenfaller med endringer i den personlige økonomien.

Hva betyr mest - demografi eller økonomi?

Vi ser til sist på sammenhengen mellom både demografiske og økonomiske endringer, og mobilitet inn i og ut av lavinntektsgruppen. Dette blir belyst ved først å identifisere alle personer som har erfart en endring i familiestrukturen mellom de to periodene, enten ved at det har blitt flere husholdningsmedlemmer eller færre. For de som ikke har endret familiestruktur identifiserer vi betydningen av ulike sosio-økonomiske endringer, for eksempel endring i tallet på yrkestilknyttede i husholdningen eller om det finner sted betydelige endringer i ulike typer inntekter som husholdningene mottar, for eksempel yrkesinntekter eller stønader.

Ut i fra tabell 4.4 ser det ut som at det er de demografiske faktorene som "betyr mest" når det gjelder sannsynligheten for å falle ned i lavinntektsgruppen.

Det er i alle fall en klart høyere andel av de som havner i lavinntektsgruppen som har opplevd en endring i husholdningssammensetningen i perioden, enn andre sosio-økonomiske endringer. Det er også klart at det først og fremst er en sammenheng mellom det å få færre husholdsmedlemmer og det å havne i lavinntektsgruppen. Nærmere 7 av 10 "tilganger" hadde færre husholdningsmedlemmer i siste perioden, enn i første. Selv etter at en tar hensyn til at mange her trolig er utflyttede voksne barn som skal studere, fremstår de demografiske endringene som klart viktigere enn andre faktorer. Men også økonomiske faktorer har en viss betydning, og noen mer enn andre. Det er for eksempel klart at det først og fremst er en reduksjon i arbeidsinntektene som sammenfaller med at en havner under lavinntektsgrensen, og i mindre grad det at en får redusert andre typer inntekter som for eksempel stønader eller kapitalinntekter.

Når det gjelder gruppen som har forlatt lavinntektsgruppen er det mindre forskjeller mellom de demografiske og de økonomiske faktorene. Ut i fra tabell 4.5 ser en at når en ser bort i fra studentene, var det om lag en tredjedel blant avgangene som opplevde å få færre personer i husholdningen i perioden, mens like mange fikk en økning i husholdningsstørrelsen. Dette står i klar kontrast til gruppen av tilganger til lavinntektsgruppen der vi så at de demografiske endringene hovedsakelig gikk i én bestemt retning, nemlig ved at

det ble færre personer i husholdningen. For avgangsgruppen er det også en sterk sammenheng mellom økt arbeidsinnsats og avgang fra lavinntektsgruppen. Nær en tredjedel i denne gruppen fikk en økning i tallet på yrkestilknyttede i perioden, selv om antallet husholdningsmedlemmer forble uendret. Derimot så betyr en økning i ulike typer inntekter mindre, men i den grad dette sammenfaller med avgang fra lavinntektsgruppen, så er det oftest stønadene som har økt mest.

Vi kan altså oppsummere at demografiske faktorer ser ut til i større grad å sammenfalle med det å falle ned i lavinntektsgruppen, enn det å ta seg ut av lavinntektsgruppen. I så måte skiller ikke resultatene fra Norge seg noe særlig fra studier i andre land (se for eksempel Jarvis og Jenkins 1997). På den annen side så ser både demografiske endringer og økonomiske endringer, som for eksempel endring i yrkesaktivitet, ut til å i større grad sammenfalle med det å forlate lavinntektsgruppen. For noen er det i tillegg sammenfall mellom det å få en betydelig økning i overføringene og det å forlate lavinntektsgruppen. Det må likevel legges til at det kan være vanskelig å se betydningen demografi og økonomi helt isolert fra hverandre, kanskje særlig i et land som Norge der sysselsettingen generelt er høy og der dermed enhver demografisk endring ofte implisitt fører til en endring i tallet på yrkesaktive i husholdningen (se for eksempel Galloway 2004).

Tabell 4.4. Demografiske og sosio-økonomiske endringer innen lavinntektsgruppen. Personer som er tilganger til lavinntektsgruppen

	Tilganger	Alle	Tilganger (eks. studenter)	Alle (eks. studenter)
Færre personer i husholdningen	70	28	55	26
Flere personer i husholdningen	10	19	15	18
Færre yrkestilknyttede ¹	8	16	11	16
Størst reduksjon i arbeidsinntekter ²	4	12	6	13
Størst reduksjon i overføringer ²	3	10	4	10
Størst reduksjon i kapitalinntekter ²	3	6	5	6
Andre endringer	3	10	5	10
Alle	100	100	100	100
Antall observasjoner	220	14 399	162	14 002

¹ Ingen endring i husholdningsstørrelse.

² Ingen endring i husholdningsstørrelse eller i tallet på yrkestilknyttede.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

Tabell 4.5. Demografiske og sosio-økonomiske endringer innen lavinntektsgruppen. Personer som er avgang fra lavinntektsgruppen

	Avganger	Alle	Avganger (eks. studenter)	Alle (eks. studenter)
Færre personer i husholdningen	25	28	28	26
Flere personer i husholdningen	40	19	32	18
Flere yrkestilknyttede ¹	27	10	29	10
Størst økning i arbeidsinntekter ²	2	11	2	12
Størst økning i overføringer ²	3	12	5	12
Størst økning i kapitalinntekter ²	1	5	2	5
Andre endringer	3	16	3	16
Alle	100	100	100	100
Antall observasjoner	331	14 399	217	14 002

¹ Ingen endring i husholdningsstørrelse.

² Ingen endring i husholdningsstørrelse eller i tallet på yrkestilknyttede.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen

5. Inntektsmobilitet blant barnefamilier

Vi skal i dette kapitlet fokusere på inntektsmobilitet blant barn og barnefamilier. Både internasjonalt og i vårt eget land har det blitt fornyet interesse for barnefattigdom de siste årene (se for eksempel Vleminckx og Smeeding 2000, Socialdepartementet 2004, Unicef 2005, Epland 2001, Ytrehus 2004). Det kan derfor være av særskilt interesse å finne ut mer om hvorfor noen barn over tid får forbedret sine økonomiske levekår, mens andre opplever en klar forverring. Det er likevel viktig å presisere at den tilnærmingen vi har valgt ikke er helt den samme som ble benyttet i forrige kapittel, der vi studerte tilgang og avgang fra lavinntektsgruppen. Det viser seg at tallet på observasjoner er for lite i panelutvalget til at vi kan studere mobilitet blant barn til og fra lavinntektsgruppen, når vi benytter samme lavinntektsdefinisjon som i kapittel 4. I stedet for en lavinntektsdefinisjon basert på relativ avstand til medianinntekten (f.eks. 50 eller 60 prosent), ser vi heller på mobilitet inn i og ut av den femtedelen av alle barn som til enhver tid har lavest ekvivalentinntekt (første kvintil). Dette er ingen lavinntektsgrense i tradisjonell forstand, ettersom det "alltid" vil være like mange personer som utgjør denne inntektsklassen (20 %). Tilnærmingen vil likevel kunne gi nyttig informasjon om sammenhengen mellom ulike begivenheter og inntektsmobilitet.

I tabell 5.1 gir vi først en samlet oversikt over inntektsmobiliteten blant alle barn som var under 18 år i 2002 og som hadde tilhørt populasjonen i alle årene siden 1997. Dette betyr samtidig at disse barna var i alderen 0-11 år i starten av den perioden vi studerer (1997), og 5-17 år i siste året i perioden (2002). Vi har deretter delt inn alle barna i fem like store inntektsklasser (kvintiler) rangert etter størrelsen på ekvivalentinntekten de hadde for årene 1997-99 (gjennomsnitt for treårsperioden), og ser hvor de samme barna fordeler seg i tilsvarende inntektsklasser den neste treårsperioden (2000-02).

Tabellen viser at mobiliteten er størst blant barna som befinner seg midt i fordelingen. Her er det ofte mindre enn halvparten av barna som befinner seg i samme inntektsklasser på begge tidspunktene. Men vi ser også at de fleste ikke beveger seg langt i inntektsfordelingen.

De fleste av de som har endret posisjon i inntektsfordelingen er å finne i de inntektsklassene som ligger nærmest den de forlot (enten den som ligger høyere eller den som ligger lavere). Mobiliteten er minst blant de som befinner seg i toppen og bunnen av fordelingen. Dette er en naturlig følge av at de som befinner seg her bare kan flytte en vei, enten nedover (5. kvintil) eller oppover (1. kvintil). Vi registrerer likevel at mobiliteten er noe mindre blant de med de høyeste inntektene, der 71 prosent var i høyeste inntektsklasse på begge tidspunkt, enn blant de med de laveste inntektene (67 prosent). Der er altså noe mindre sannsynlig at de "rikeste" barna beveger seg nedover i fordelingen, enn at de "fattige" klatrer oppover.

Tabell 5.1. Inntektsmobilitet. Andelen barn i ulike inntektsklasser (kvintiler). To ulike treårsperioder: 1997-99 og 2000-02. Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala)

Inntektsklasser 1997-99	Inntektsklasser 2000-02					Alle
	1	2	3	4	5	
1	67	23	7	2	1	20
2	23	40	23	10	2	20
3	6	24	40	24	6	20
4	2	11	22	47	19	20
5	2	2	7	17	72	20
Alle	20	20	20	20	20	100

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

5.1. Kjennetegn ved barn som klatrer og faller i inntektsfordelingen

Vi skal først gi en beskrivelse av en rekke bakgrunnskjennemerker ved de to gruppene av barn, sammenlignet med alle barn i utvalget (se vedleggstabell A3).

Det viser seg at 6,6 prosent av alle barn under 18 år forlot den laveste inntektsklassen fra den ene til den andre treårsperioden. Dette betyr igjen at det nødvendigvis måtte være like mange (6,6 prosent) som flyttet ned i tilsvarende inntektsklasse i siste periode, til erstatning for de som flyttet opp. Siden hver av kvintilene utgjør 20 prosent av alle barn, betyr dette at om lag 1/3 del av alle barn i laveste inntektsklasse ble "skiftet ut" mellom de to treårsperiodene.

Husholdningstype

Når vi ser på de ulike kjennemerkene ved gruppene, avtegner det seg til dels klare forskjeller der særlig de som har flyttet ned i laveste inntektsklasse skiller seg ut. Dette gjelder blant annet for husholdningstype. Mens "klatrerne" har om lag samme husholdningsfordeling som barn flest, det vil si at om lag åtte av ti barn bor sammen med to voksne, gjelder dette for bare seks av ti barn i gruppen som har "falt ned" i laveste inntektsklasse. Det er i stedet en overvekt av barn i enslige forsørgerhushold i denne gruppen. Dette kan indikere at samlivsbrudd kan være en medvirkende årsak til at disse barna har opplevd en forverring av sine økonomiske levekår. Dette er ellers spørsmål vi kommer tilbake til senere i dette kapitlet, når vi fokuserer på ulike demografiske endringer og mobilitet.

Siden det er en overvekt av barn av enslige forsørgere blant de som har havnet i laveste inntektsklasse, er det som forventet at den gjennomsnittlige husholdningstørrelsen er noe lavere i denne gruppen (4,0 personer per husholdning), sammenlignet med alle barn (4,2).

Barnas alder

Det er ikke særlige forskjeller mellom de to gruppene når det gjelder alderen på barna i husholdningen. Vi finner likevel at det er noen flere yngre barn i gruppen som har ankommet laveste kvintil, sammenlignet med "klatrerne" og med barn i alt. Dette gjenspeiler seg også i antall barn under 14 år i husholdningen. Mens både klatrerne og barn i alt i gjennomsnitt hadde 1,8 barn under 14 år i husholdningen, var tilsvarende tall 2,0 for de som hadde falt ned i 1. kvintil.

Yrkestilknytning

Barnefamilier har tradisjonelt en sterk tilknytning til arbeidslivet. Annen statistikk viser for eksempel at bare 9 prosent av alle barn var helt uten noen yrkestilknyttede i husholdningen i 2002 (Statistisk sentralbyrå 2004). Men samtidig så er graden av tilknytning til arbeidslivet en av de helt sentrale faktorene bak hvorvidt noen barnefamilier havner i lavinntektsgruppen eller ikke. Det er dermed som forventet at vi finner en noe lavere grad av yrkestilknytning i husholdningene til de barna som forverret sin posisjon i inntektsfordelingen mellom de to periodene, sammenlignet med barn flest. De barna som klatret i fordelingen har derimot like mange yrkesaktive husholdningsmedlemmer som det barn i alt har.

Boligforhold

Om en er boligeier eller leietaker henger tradisjonelt sammen med ens økonomiske situasjon. Det er i alle fall en nær sammenheng mellom det å ikke eie sin egen bolig og det å ha både kortvarig og vedvarende lavinntekt (Statistisk sentralbyrå 2004). Det er derfor ikke overraskende at de barna som befinner seg i den nederste delen av inntektsfordelingen i større grad enn barn generelt tilhører en husholdning som er leietaker.

Tabellen viser da også at både de som har forlatt laveste inntektsklasse og de som har falt ned i denne, i større grad enn andre er leietakere. Likevel så er det fremdeles et relativt høyt innslag av selveiere også i disse gruppene, med en andel på om lag 70 prosent.

Innvandringsbakgrunn

Det kan være av interesse å se i hvor stor grad barn med innvandrerbakgrunn er over- eller underrepresentert blant de som har beveget seg oppover eller nedover i inntektsfordelingen. Det er for eksempel godt dokumentert at innvandrerbarn er overrepresentert i lavinntektsgruppen (se for eksempel Epland 2001, Fløtten mfl. 2001, Ytrehus 2004). Men det har også blitt vist at botid har betydning for innvandrernes inntektsutvikling (Kirkeberg 2001). Med økt botid øker innvandrernes sjanser på arbeidsmarkedet, og dermed forbedres også mulighetene til å forsørge seg selv.

Sett i lys av dette er det kanskje ikke overraskende at barn med innvandringsbakgrunn ser ut til å være overrepresentert blant dem som klatrer i inntektsfordelingen. Siden vi i vårt panelutvalg har satt som betingelse at personene må ha tilhørt befolkningen i hvert av årene 1997 - 2002, vil det ikke være noen nyankomne innvandrere i populasjonen, - en gruppe som vi vet er overrepresentert blant de med lavinntekt. Tabellen viser derfor at det relativt sett er dobbelt så mange barn med innvandrerbakgrunn som forlater laveste inntektsklasse mellom de to periodene (11 prosent), som en skulle forvente på bakgrunn av andelen i hele befolkningen (5 prosent). Innvandrerbarn, som altså har bodd i landet i minst seks år, ser heller ikke ut til å være overrepresentert i gruppen som faller ned i laveste inntektsklasse. En nærmere analyse av gruppen av innvandrerbarn som klatret ut av laveste inntektsklasse viser at mange hadde landbakgrunn fra Øst-Europa. Det lave tallet på observasjoner gjør likevel at en ikke kan dra bastante konklusjoner med hensyn til barnas landbakgrunn og inntektsmobilitet.

Kjennetegn ved barnas hovedforsørger

Tabellen viser også ulike karakteristika ved personen som var hovedinntektstaker i husholdningen til barna siste året i analyseperioden (2002).

Fordelingen etter kjønn viser at det er en klar overvekt av kvinner (mødre) som er hovedforsørger i gruppen av barn som har beveget seg nedover i inntektsfordelingen. Mens bare vel 30 prosent av alle barn i utvalget hadde mor som hovedforsørger, gjaldt dette for over 50 prosent av barna i gruppen som flyttet ned i første kvintil. Det er videre en høyere andel av hovedinntektstakerne som er skilte eller separerte, og færre som er gifte, i husholdningene til de barna som beveger seg nedover i inntektsfordelingen sammenlignet med andre barn. Dette henger igjen selvsagt sammen med at disse barna i større grad enn andre tilhører en husholdning med bare én forsørger.

Det er en nær sammenheng mellom hovedforsørgers utdanningsnivå og husholdningens inntekt. Både de barna som ankommer og forlater første kvintil er kjennetegnet av å ha en hovedinntektstaker som har et noe lavere utdanningsnivå enn barn flest. Mens ett av tre barn i hele utvalget hadde en hovedinntektstaker med utdanning på universitetsnivå, gjaldt dette for færre enn ett av fire barn i de to gruppene som byttet plass nederst i inntektsfordelingen. Det er derimot små forskjeller i hovedforsørgers utdanningsnivå mellom de to gruppene av barn vi analyserer. Derimot så finner vi større forskjeller mellom de som klatrer og de som faller i inntektsfordelingen når det gjelder hovedinntektstakers sosioøkonomisk status. Her ser vi for eksempel at de barna som forlater laveste inntektsklasse ikke skiller seg nevneverdig ut fra resten av barna i utvalget på dette kjennemerket. De som faller nedover i inntektsfordelingen har på sin side en klar overvekt av hovedforsørgere som ikke er yrkestilknyttet (dvs. trygdemottakere).

Vi kan dermed oppsummere som følger: De barn som falt ned i den laveste femdelen i inntektsfordelingen fra ene treårsperioden til den neste, skiller seg fra andre barn på følgende kjennemerker:

- de bor oftere sammen med bare én forsørger (mor som er skilt/separert)
- de bor sjeldnere i en bolig som husholdningen eier
- de har færre yrkestilknyttede husholdningsmedlemmer
- de har oftere en hovedforsørger med lav utdanning og som er trygdemottaker

Noen av disse kjennetegnene deler de med de barna som de har byttet plass med i inntektsfordelingen. Dette gjelder for eksempel for husholdningens boligforhold og for hovedforsørgers sivil status og utdanning. Det som i særlig grad kjennetegner de barna som "klatrer" i inntektsfordelingen er at de har en hovedinntektstaker som er noe yngre enn det andre barn har, og at det er en overvekt av barn med innvandrerbakgrunn i gruppen.

5.2. Endring i inntektssammensetningen

På samme måte som vi viste årlige endringer i inntektssammensetningen til tilganger og avganger i lavinntektsgruppen, jf. kapittel 4.3, skal vi her se på endringer i husholdningsinntektene til barn som bytter plass i inntektsfordelingen (vedleggstabellene A4 og A5).

Vi ser først på utviklingen til de som har klatret i inntektsfordelingen. Denne gruppen av barn har opplevd en betydelig inntektsvekst i perioden, som i stor grad har medvirket til at de har kunnet forlate den "fattigste" femdelen av barnefamiliene. Omregnet i faste priser hadde disse barna en gjennomsnittlig ekvivalentinntekt som var 58 prosent høyere i 2002 enn det den var i 1997 (fra 118 000 kroner til 187 000 kroner). Det har videre skjedd en endring i inntekts-

sammensetningen ved at overføringene sin relative betydning ble redusert, mens arbeidsinntektene ble viktigere. Mens en tredjedel av husholdningsinntekten kom i form av ulike overføringer i 1997, ble denne andelen gradvis redusert slik at den i 2002 utgjorde mindre enn en firedel av samlet husholdningsinntekt. Samtidig økte andelen i form av yrkesinntekter fra 66 til 78 prosent. Blant de ulike stønadene er det først og fremst barnetrygd (inkludert forsørgerfradrag og kontantstøtte) sin relative andel som ble redusert, fra om lag 13 prosent av samlet inntekt i starten av perioden til bare 6 prosent på slutten. Dette trenger likevel ikke bety at selve beløpet disse barnefamiliene mottar i slik støtte har blitt redusert. Det er vel så sannsynlig at andre inntekter, først og fremst arbeidsinntekter, har økt så mye at alle andre inntekter har fått redusert betydning.

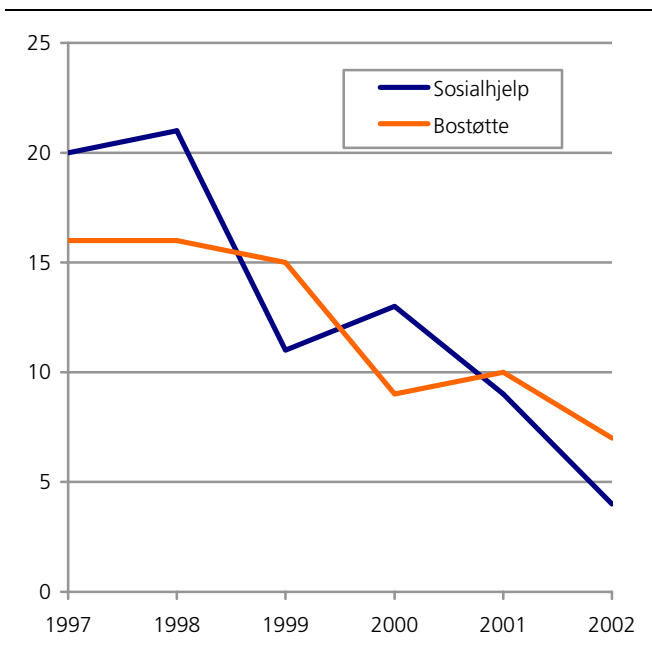
Går vi over til å se på tilsvarende utvikling for gruppen av barn som falt ned i lavinntektsgruppen, avspeiler det seg et bilde som er omtrent det motsatte av utviklingen til de barna som flyttet seg oppover i fordelingen. Her er det arbeidsinntekten som har blitt mindre viktigere, mens overføringene gradvis ble viktigere for husholdningsøkonomien. Det viser seg for eksempel at ulike overføringer økte fra å utgjøre 18 prosent til 29 prosent av samlet inntekt, fra første til siste året i analyseperioden. Vi legger likevel merke til at fallet i inntektene for denne gruppen er klart mindre enn tilsvarende inntektsøkning for klatrerne. I 2002 hadde de som hadde falt ned i første kvintil en ekvivalentinntekt som var om lag 22 prosent lavere enn den de hadde i 1997.

Vi skal også for barnefamiliene se på i hvor stor grad det er sammenfall mellom det å motta supplerende ytelser som bostøtte og sosialhjelp og det å bevege seg nedover eller oppover i inntektsfordelingen.

Figur 5.1 gir en klar indikasjon på at barnefamiliene har en noe annen utvikling enn befolkningen i alt, når det gjelder sammenhengen mellom inntektsendringer og det å motta supplerende ytelser. Vi så for eksempel i kapittel 4 at mange av de som falt ned i lavinntektsgruppen hadde vært mottakere av sosialhjelp også i årene før de havnet under lavinntektsgrensen. På den annen side så vi at andelen med bostøtte økte blant de som forlot lavinntektsgruppen, mens den falt blant de som ble rekruttert til lavinntektsgruppen. Blant barn under 18 år ser vi derimot at bruken av supplerende ytelser avtar når inntektene øker. Andelen med bostøtte og sosialhjelp gikk klart ned for de barna som forlot laveste inntektsklasse.

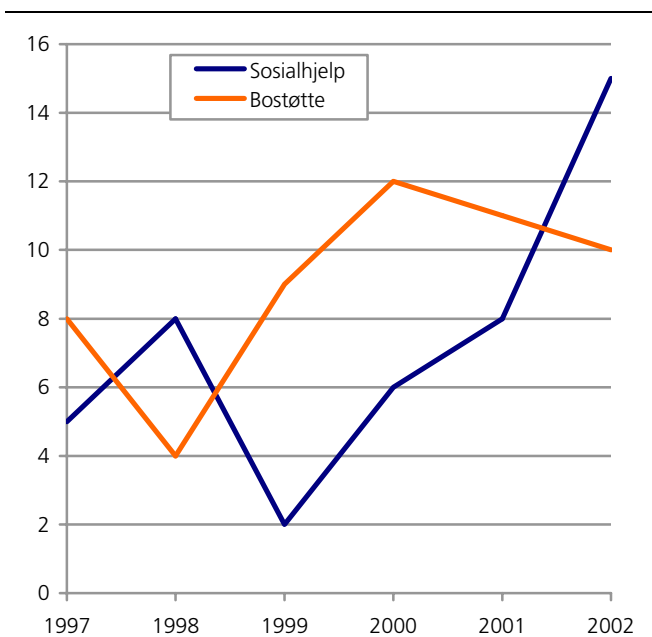
Situasjonen er omvendt for de som faller ned i laveste inntektsklasse. Figur 5.2 viser en særlig dramatisk økning i mottakere av sosialhjelp fra de første årene i perioden til de siste, men det ble også mer vanlig å motta bostøtte i denne gruppen.

Figur 5.1. Andel barn i hushold som er mottakere av bostøtte og sosialhjelp. 1997-2002. Prosent. Barn som har forlatt laveste inntektsklasse

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

Figur 5.2. Andel barn i hushold som er mottakere av bostøtte og sosialhjelp. 1997-2002. Prosent. Barn som har falt ned i laveste inntektsklasse

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

Dette kan være flere årsaker til at barnefamilieene på dette området har en annen utvikling enn befolkningen i alt. Blant annet er barnefamilier med lav inntekt, i motsetning til for eksempel enslige, blant de gruppene som kommer inn under bostøtteordningen. Dette kan være med på å forklare hvorfor flere får bostøtte innen disse familiene når inntektene faller.

5.3. Demografiske og økonomiske endringer

Vi har allerede sett at demografiske endringer trolig har betydning for hvorfor noen barnefamilier opplever en betydelig inntektsnedgang over tid. Som tidligere vist er det en klar overvekt av barn av enslige forsørgere blant de nyankomne i laveste inntektsklasse. Det er derfor nærliggende å anta at mange av disse barna nylig har opplevd at foreldrene har flyttet fra hverandre. I de neste tabellene ser vi derfor nærmere på sammenhengen mellom ulike demografiske og økonomiske endringer som finner sted innen barnefamilieene, og det å henholdsvis forlate og falle ned i laveste inntektsklasse.

I tabell 5.2 ser vi først på ulike demografiske endringer blant gruppen av barn som har klatret i inntektsfordelingen. Vi ser for eksempel at det er en klar positiv sammenheng mellom det å få flere voksne husholdningsmedlemmer og det å klatre ut av laveste inntektsklasse. Mens om lag 15 prosent av alle barn i utvalget fikk flere voksne i husholdningen fra den ene treårsperioden til den neste, var dette tilfelle for dobbelt så mange av barna som forlot laveste kvintil (30 prosent). Slike endringer i tallet på voksne kan selvsagt skyldes at noen av de eldre barna nå har blitt "voksne" ved at de har passert aldersgrensen på 18 år, og at de dermed større grad kan bidra med egne inntekter som avlaster familieøkonomien. Men vel så viktig er det nok at flere enslige forsørgere i løpet av disse årene har flyttet sammen med ny partner og dermed dannet en parhusholdning. Nettopp en slik overgang fra bare å ha en forsørger til å få to ser ut til å ha en klar positiv effekt på økonomien til barn med lav husholdningsinntekt. Som tabellen viser var det bare fire prosent av alle barn som opplevde en slik endring i husholdningstype fra den ene til den andre perioden. For de barna som klatret ut av laveste inntektsklasse var det imidlertid nesten fire ganger mer vanlig med en slik endring i husholdningstype (15 prosent).

I tabell 5.3 ser vi på samme typen av endringer, men nå for gruppen av barn som har falt ned i laveste inntektsklasse. Som vi har påpekt flere ganger før, er situasjonen nesten omvendt for de barna som har falt ned i laveste inntektsklasse, sammenlignet med de som forlater denne gruppen. Dette gjelder også for betydningen av endringer i tallet på husholdningsmedlemmer. Mens det var en positiv sammenheng mellom det å få flere voksne i husholdningen og det å forlate lavinntektsgruppen, er det omvendt for de barna som faller nedover i fordelingen. Blant nyankomne barn i laveste inntektsklasse hadde mer enn dobbelt så mange opplevd en reduksjon i tallet på voksne husholdningsmedlemmer, som det alle barn i utvalget hadde. Det er igjen det å få færre forsørgere som er en viktig forklaring på hvorfor barn faller i inntektsfordelingen. Det var for eksempel nesten tre ganger mer vanlig at de barna som falt ned i laveste inntektsklasse hadde gått fra å tilhøre en husholdning med to voksne til bare en,

som blant barn i alt. Vi finner altså at det er en relativt klar sammenheng mellom det å gå fra en parfamilie til en enslig forsørgerhusholdning og det å falle ned i laveste inntektsklasse. Dette står dermed i kontrast til det som ble omtalt i kapittel 4.4 der vi ikke fant tilsvarende utslag når det gjaldt tilgang til lavinntektsgruppen. Forklaringen er likevel den at det er mye "lettere" for en barnefamilie å havne i laveste kvintil (20 %) enn å havne under en lavinntektsgrense på under 60 prosent av mediangjennomsnittet. Flertallet av de barna som faller nedover i inntektsfordelingen eller ett samlivsbrudd, faller altså ikke så langt at de kommer under lavinntektsgrensen.

Tabell 5.2. Barn under 18 år (alder i 2002) som har forlatt laveste inntektsklasse (1. kvintil) og som har opplevd ulike demografiske endringer. Prosent

	Barn som har forlatt laveste inntektsklasse	Andre	Alle barn
Demografiske endringer			
Antall voksne i husholdningen:			
har økt	30	14	15
er uforandret	58	72	71
har blitt redusert	12	14	14
Fra enslig til par ¹			
Andre	15	3	4
	85	97	96
Antall barn i husholdet har økt ²			
Andre	14	17	17
	83	86	84
Andel	6,6	93,4	100
Antall observasjoner	194	2 685	2 879

¹ Enslig forsørgerhushold i minst ett av årene 1997-99 og par med barn i 2002.

² Samme antall voksne i begge periodene.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

Tabell 5.3. Barn under 18 år (alder i 2002) som har falt ned i laveste inntektsklasse (1. kvintil) og som har opplevd ulike demografiske endringer. Prosent

	Barn som har falt ned i laveste inntektsklasse	Andre	Alle barn
Demografiske endringer			
Antall voksne i husholdningen:			
har økt	4	16	15
er uforandret	63	72	71
har blitt redusert	34	13	14
Fra par til enslig forsørger ¹			
Andre	27	9	10
	73	91	90
Antall barn har økt ²			
Andre	15	17	17
	85	83	84
Andel	6,6	93,4	100
Antall observasjoner	164	2 715	2 879

¹ Tilhørte husholdningstypen 'Par med barn' i minst ett av årene 1997-99 og 'enslig forsørger' i 2002.

² Samme antall voksne i begge periodene.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

Vi ser også på sammenhengen mellom familieforøkelse og endring i økonomi. Ut i fra tabellen så ser det ikke ut som at det å få et nytt barn i husholdningen i særlig grad fører til en forverring av økonomien. Det er i alle ikke en høyere andel barn i gruppen som falt ned i laveste inntektsklasse som fikk flere barn i husholdningen i denne perioden, enn tilfellet var for barn i alt.

I tabellene 5.4 og 5.5 går vi over til å se på ulike sosio-økonomiske endringer som finner sted innen de to gruppene av barnefamilier. Det er for eksempel åpenbart at eventuelle endringer i husholdningsmedlemmenes yrkesaktivitet vil bety mye for barnefamiliens økonomi, siden dette er en gruppe som tradisjonelt har en sterk tilknytning til arbeidsmarkedet. Dette blir da også bekreftet når vi ser på sammenhengen mellom det å øke yrkesinnsatsen fra den ene til den andre treårsperioden, og det å forlate laveste inntektsklasse. Tabell 5.4 viser at det først og fremst er det at flere husholdningsmedlemmer går ut i jobb som virker positiv inn på økonomien til barnefamilier med lave inntekter, og i mindre grad det at de som alt er yrkesaktive jobber mer eller oppnår lønnsøkning. Mens 30 prosent av alle barn i utvalget fikk en økning i tallet på yrkestilknyttede husholdningsmedlemmer fra den ene til den andre treårsperioden, var dette tilfelle for mer enn 70 prosent av de barna som flyttet seg opp fra laveste inntektsklasse. Derimot var det ingen nevneverdige forskjeller mellom de ulike gruppene barn når det gjelder betydningen av å øke arbeidsinntektene med 10 prosent eller mer, men der tallet på yrkestilknyttede forble det samme.

Mange av dem som har gått fra å være yrkespassive til å bli yrkesaktive i perioden, har trolig erfaring med det å være arbeidsledig. Det kan dermed være en sammenheng mellom det å avslutte en periode som arbeidsledig og det å få forbedret økonomien såpass at en kan forlate laveste inntektsklasse. I vårt datamateriale har vi bare mulighet til å benytte en relativt grov indikator på arbeidsledighet, nemlig om noen i husholdningen mottar dagpenger. Det viser seg imidlertid at vi ikke finner noen klar sammenheng mellom det å avslutte en periode som arbeidsledig og det å forlate laveste inntektsklasse. Det er ikke noen høyere andel av de barna som forlater første kvintil som har sluttet å motta arbeidsledighetstrygd som del av husholdningsinntekten, enn blant barn flest. Derimot så er det kanskje noe overraskende at vi finner at en større andel av "klatrerbarna" (11 prosent) tilhører en husholdning med "nye" mottakere av dagpenger, enn blant barn i alt (7 prosent). Det viser seg likevel at mange i denne kategorien er barn som har endret husholdningstype fra enslig forsørger til par med barn. Trolig betyr det lang mer for husholdningsøkonomien å få en ny potensiell forsørger i husholdningen, enn at en av forsørgerne blir arbeidsledig. I tillegg er endringene for små til at vi kan utelukke at dette skyldes utvalgs-

varians (se vedleggstabell 6A for en oversikt over standardavviket til ulike observerte prosenttall).

Vi ser også på endringer når det gjelder mottak av ulike stønader som sosialhjelp og overgangsstønad til enslige forsørgere. Det er vel mer som forventet at det er en positiv sammenheng mellom det å klatre opp av laveste inntektsklasse og det å avslutte en periode som sosialhjelpsmottaker. Vi ser i alle fall at de barna som forlot laveste kvintil hadde mer enn tre ganger større sannsynlighet for å avslutte en periode der sosialhjelp inngikk i husholdningsinntekten, enn det alle barn i utvalget hadde. Når det gjelder overgangsstønad er det vanskelig å finne noen klar sammenheng mellom endringer i mottak og inntektsmobilitet. Det er likevel relativt sett noen flere barn som både avslutter og påbegynner en periode som mottakere av overgangsstønad i gruppen som forlater laveste inntektsklasse, enn blant barn generelt. Det kan dermed synes som at overgangsstønnen både er med på løfte opp de barna som tidligere har hatt en svak husholdningsøkonomi, samtidig som at mange av de som ikke lengre får overgangsstønad ser ut til å ha fått alternative husholdningsinntekter som medvirker til at barna klatrer i inntektsfordelingen.

Tabell 5.5 ser på noen av de samme sosio-økonomiske endringene, men nå innen de barnefamiliene som har flyttet seg ned i laveste inntektsklasse. På samme måte som blant klatrerne så ser endringer i tallet på yrkesaktive husholdningsmedlemmer ut til å påvirke økonomien til de som faller i inntektsfordelingen. Blant de barna som falt ned i laveste kvintil hadde mer enn halvparten (53 prosent) fått redusert tallet på yrkestilknyttede voksne i husholdningen fra den ene til den andre treårsperioden, - klart flere enn blant alle barn i utvalget (30 prosent). Det ser også ut som at det er en sammenheng mellom det at husholdningsmedlemmene avslutter en periode som arbeidsledig og det at barna faller ned i inntektsfordelingen. Det er i alle fall en høyere andel av barna som falt ned i laveste inntektsklasse som opplevde å "miste" arbeidsledighetsstønnen som del av husholdningsinntekten, enn blant barn i alt. Det kan selvsagt være flere forklaringer på hvorfor vi finner et sammenfall mellom det å ikke lengre motta dagpenger, og det at en faller i inntektsfordelingen. Det er ikke sikkert at en avsluttet periode med arbeidsløshet blir avløst av en periode som sysselsatt. Andre overganger kan være mulige, for eksempel fra arbeidsledig til trygdemottaker eller mottaker av andre typer stønader. I tillegg kan det selvsagt også innen denne gruppen av barnefamilier ha funnet sted demografiske endringer som påvirker inntektene.

Det er derimot mindre overraskende at sosialhjelpsbruken varierer med endringer i husholdningsinntektene. Vi har alt sett at blant de barna som klatret i fordelingen var andelen som avsluttet en periode med

sosialhjelp tre ganger høyere enn blant barn i alt. For de barna som faller nedover i fordelingen er forholdet omvendt. I denne gruppen av barn er andelen som påbegynner en periode med sosialhjelp tre ganger høyere enn blant barn generelt. Det ser dermed ut at sosialhjelp blant barnefamilier i stor grad har som funksjon å tre støttende til når andre inntekter svikter, og at den bortfaller når andre husholdningsinntekter øker igjen.

Vi har også sett på bruken av overgangsstønad blant de barna som flyttet seg ned i laveste inntektsklasse. Selv om vi allerede har sett at mange av disse barna har gått fra å tilhøre en parfamilie til en enslig forsørgerhusholdning er det likevel ikke mulig å peke på noen klar sammenheng mellom endring i mottak av overgangsstønad og flytting nedover i inntektsfordelingen.

Tabell 5.4. Barn under 18 år (alder i 2002) som har forlatt laveste inntektsklasse (1. kvintil) og som har opplevd ulike sosio-økonomiske endringer. Prosent

	Barn som har forlatt laveste inntektsklasse	Andre barn	Alle barn
Sosio-økonomiske endringer			
Det har blitt flere yrkestilknyttede	71	28	30
Yrkesinntekten har økt med minst 10%	14	20	19
Andre	15	53	50
Arbeidsledighet			
Avsluttet mottak av dagpenger ¹	13	13	13
Andre	87	87	87
Påbegynt mottak av dagpenger ²	11	7	7
Andre	89	93	93
Sosialhjelp			
Avsluttet sosialhjelpsperiode ³	16	4	5
Andre	84	96	95
Påbegynt mottak av sosialhjelp ⁴	2	3	3
Andre	98	97	97
Overgangsstønad			
Avsluttet mottak av overgangsstønad ⁵	7	5	5
Andre	93	95	95
Påbegynt mottak av overgangsstønad ⁶	4	2	2
Andre	96	98	98
Andel	6,6	93,4	100
Antall observasjoner	194	2 685	2 879

¹ Husholdningen mottok dagpenger i minst ett av årene 1997-99, men ikke i årene 2000-02.

² Husholdningen mottok ikke dagpenger i noen av årene 1997-99, men i minst ett av årene 2000-02.

³ Husholdningen mottok sosialhjelp i minst ett av årene 1997-99, men ikke i årene 2000-02.

⁴ Husholdningen mottok ikke sosialhjelp i noen av årene 1997-99, men i minst ett av årene 2000-02.

⁵ Husholdningen mottok overgangsstønad i minst ett av årene 1997-99, men ikke i årene 2000-02.

⁶ Husholdningen mottok ikke overgangsstønad i noen av årene 1997-99, men i minst ett av årene 2000-02.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen

Tabell 5.5. Barn under 18 år (alder i 2002) som har falt ned i laveste inntektsklasse (1. kvintil) og som har opplevd ulike sosio-økonomiske endringer. Prosent

	Barn som har falt ned i laveste inntektsklasse	Andre	Alle barn
Sosio-økonomiske endringer			
Det har blitt færre yrkestilknyttede	53	29	30
Yrkesinntekten har blitt redusert med minst 10%	7	5	5
Andre	40	66	65
Arbeidsledighet			
Avsluttet mottak av dagpenger ¹	18	13	13
Andre	82	87	87
Påbegynt mottak av dagpenger ²	10	7	7
Andre	90	93	93
Sosialhjelp			
Avsluttet sosialhjelpsperiode ³	1	5	5
Andre	99	95	95
Påbegynt mottak av sosialhjelp ⁴	9	2	3
Andre	91	98	97
Overgangsstønad			
Avsluttet mottak av overgangsstønad ⁵	3	5	5
Andre	97	95	95
Påbegynt mottak av overgangsstønad ⁶	2	2	2
Andre	98	98	98
Andel	6,6	93,4	100
Antall observasjoner	164	2 715	2 879

¹ Husholdningen mottok dagpenger i minst ett av årene 1997-99, men ikke i årene 2000-02.

² Husholdningen mottok ikke dagpenger i noen av årene 1997-99, men i minst ett av årene 2000-02.

³ Husholdningen mottok sosialhjelp i minst ett av årene 1997-99, men ikke i årene 2000-02.

⁴ Husholdningen mottok ikke sosialhjelp i noen av årene 1997-99, men i minst ett av årene 2000-02.

⁵ Husholdningen mottok overgangsstønad i minst ett av årene 1997-99, men ikke i årene 2000-02.

⁶ Husholdningen mottok ikke overgangsstønad i noen av årene 1997-99, men i minst ett av årene 2000-02.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

5.4. Betydningen av demografi og økonomi - en oppsummering

Barnefamiliens økonomi har - som vi har sett - blitt påvirket både av endringer som finner sted innen den enkelte husholdning og av hvilke valg eller tilpasninger husholdningene gjør, for eksempel med hensyn til yrkesaktivitet. Men i noen grad så vil det være sammenfall mellom både demografiske og økonomiske endringer. For eksempel vil det at en voksen husholdningsmedlem flytter ut av husholdningen ofte ha som konsekvens at også tallet på yrkestilknyttede i husholdningen blir redusert. I dette avsnittet ser vi derfor nærmere på sammenhengen mellom både demografiske og økonomiske endringer under ett og inntektsmobilitet blant barn, slik vi også gjorde for lavinntektsgruppen i forrige kapittel.

I tabell 5.6 ser vi på demografiske og økonomiske endringer som finner sted blant de barna som forlot laveste inntektsklasse. Konklusjonen må vel bli at sosio-økonomiske faktorer i større grad enn endringer i husholdningssammensetning ser ut til å sammenfalle med en forbedret økonomi for barna med de laveste husholdningsinntektene. Det viser seg i alle fall at den viktigste endringene som fant sted innen disse barnefamiliene var at det ble flere yrkestilknyttede i husholdningen (40 prosent), selv om tallet på voksne i husholdningen forble uendret. Her er det mest sannsynlig snakk om tilfeller der mor etter en periode som hjemmевærende med små barn, på nytt har blitt yrkesaktiv og dermed i større grad kan bidra til husholdningsøkonomien.

Demografiske forhold er likevel viktig også blant barna som klatrer i fordelingen. Nær en tredjedel av disse barna opplevde å få flere voksne i husholdningen, for eksempel det at mor eller far flytter sammen med ny partner. Derimot så ser det ikke ut som at en økning i ulike typer av inntekter, enten i form av økte kapitalinntekter, stønader eller arbeidsinntekter ser ut til å sammenfalle med det å forlate laveste kvintil. I den grad slike endringer betyr noe, er det først og fremst en økning i arbeidsinntektene - enten på grunn av lønnsøkning eller økt arbeidstid - som betyr noe.

Går vi over til gruppen av barn som har falt ned i laveste inntektsklasse (tabell 5.7), så ser det på sin side ut som at endringer i husholdningssammensetningen er viktig faktor bak endringen. Som tabellen viser var det 34 prosent av barna i denne gruppen som fikk færre voksne i husholdningen mellom de to periodene. Det er her nærliggende å peke på samlivsbrudd som en viktig forklaringsfaktor. Men også en reduksjon i tallet på yrkestilknyttede er en viktig endring som er forbundet med det å falle i inntektsfordelingen. Om lag 23 prosent av barna i denne gruppen opplevde at en eller begge av foreldrene reduserte sine arbeidsinntekter så mye at de ikke lengre ble definert som yrkestilknyttede. Som for de barna som klatret opp av laveste kvintil, er det i liten grad sammenfall mellom en sterk reduksjon i ulike typer husholdningsinntekter (uten at det samtidig fant sted demografiske endringer eller endringer i tallet på yrkestilknyttede) og det å falle ned i laveste inntektsklasse. Men blant de ulike endringer i inntekter så ser det om som at en reduksjon i overføringer oftest er forbundet med det å falle i inntektsfordelingen.

Tabell 5.6. Demografiske og sosio-økonomiske endringer innen husholdningene til barn som har flyttet opp fra laveste inntektsklasse (kvintil). Barn under 18 år i 2002

	Barn som har forlatt laveste inntektsklasse	Alle
Færre voksne i husholdningen	12	14
Flere voksne i husholdningen	30	15
Flere yrkestilknyttede ¹	40	20
Størst økning i arbeidsinntekter ²	9	22
Størst økning i overføringer ²	2	6
Størst økning i kapitalinntekter ²	1	5
Andre endringer	7	18
Alle	100	100
Antall observasjoner	194	2 879

¹ Ingen endring i tallet på voksne.

² Ingen endring i tallet på voksne eller i tallet på yrkestilknyttede.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

Tabell 5.7. Demografiske og sosio-økonomiske endringer innen husholdningene til barn som har flyttet ned i laveste inntektsklasse (kvintil). Barn under 18 år i 2002

	Barn som har falt ned i laveste inntektsklasse	Alle
Færre voksne i husholdningen	34	14
Flere voksne i husholdningen	4	15
Flere yrkestilknyttede ¹	23	18
Størst økning i arbeidsinntekter ²	6	7
Størst økning i overføringer ²	11	19
Størst økning i kapitalinntekter ²	2	6
Andre endringer	20	20
Alle	100	100
Antall observasjoner	164	2 879

¹ Ingen endring i tallet på voksne.

² Ingen endring i tallet på voksne eller i tallet på yrkestilknyttede.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

6. Oppsummering

Formål

Formålet med rapporten er å se på sammenhengen mellom mobilitet til og fra lavinntektsgruppen og ulike demografiske og sosio-økonomiske endringer som finner sted innen husholdningene. Det benyttes en tradisjonell lavinntektsdefinisjon som tar utgangspunkt i andelen personer som har inntekter under ulike avstander til det generelle inntektsnivået i befolkningen, definert som medianinntekt etter skatt per forbruksenhet. Vi ser videre på hvilke endringer som finner sted i fra en bestemt treårsperiode (1997-1999) til den neste (2000-2002). I et eget kapittel ser vi særskilt på inntektsmobilitet blant barn og barnefamilier. Vi ser her på kjennemerker ved barn som henholdsvis forlater og faller ned i den femdelen av barnefamilier med laveste inntekt.

Mange har vært blakke - få er fattige

Ut i fra EU sin lavinntektsgrense (under 60 prosent av medianinntekten) var om lag 11 prosent av befolkningen i lavinntektsgruppen i 2002. Dette tallet har endret seg lite de siste årene. Det er imidlertid langt flere som "minst en gang" har hatt en inntekt under lavinntektsgrensen. For hele seksårsperioden 1997-2002 gjaldt dette for så mange som 22 prosent av befolkningen. For de fleste blir likevel oppholdet i lavinntektsgruppen kortvarig. I samme seksårsperiode var det mindre enn 4 prosent som var under den årlige lavinntektsgrensen "hele tiden".

Hvem har kortvarig og hvem har kronisk lave inntekter?

Svaret på spørsmålet avhenger i stor grad av hvordan en definerer lavinntekt. Dersom en setter lavinntektsgrensen svært lavt (f.eks. under 40 prosent av medianen) dominerer unge enslige både blant de med kortvarig og langvarig lavinntekt. Settes lavinntektsgrensen høyere (f.eks. til 60 prosent av medianinntekten) er det, ikke uventet, minst mobilitet blant de eldste. Enslig eldre utgjør da en klart større andel av de som har kronisk lave inntekter, enn blant de med kortvarig lavinntekt. Blant de som utmerker seg med relativt høy inntektsmobilitet, finner vi yngre samboende par uten barn og småbarnsfamilier. Innen disse husholdningstypene er det relativt mange som har vært

"blakke" (dvs. kortvarig under lavinntektsgrensen), men få er fattige (dvs. de har vedvarende lavinntekt).

Hva kjennetegner de som forlater og ankommer lavinntektsgruppen?

Slik vi definerer mobilitet til og fra lavinntektsgruppen finner vi at om lag 2 prosent av befolkningen var "nyankomme" i lavinntektsgruppen fra ene treårsperioden til den andre. Det var om lag like mange (2 prosent) som beveget seg andre veien, dvs. de forlot lavinntektsgruppen fra ene til den andre treårsperioden.

Blant "tilgangerne" i lavinntektsgruppen er det en klar overvekt av unge enslige som nylig har flyttet ut av foreldrehjemmet. Blant "avgangene" fra lavinntektsgruppen er det ingen gruppe som peker seg tilsvarende ut. Men også her er det en høy andel unge enslige, sammen med småbarnsfamilier og yngre samboerpar uten barn.

Inntektsutviklingen til de som forlater lavinntektsgruppen er kjennetegnet av at arbeidsinntektene blir stadig viktigere, mens ulike stønader får mindre betydning. Dette skyldes blant annet økt yrkestilknytning blant husholdningsmedlemmene fra ene perioden til den andre. For de som falt ned i lavinntektsgruppen er forholdet omvendt. Her er det en nedgang i tallet på husholdningsmedlemmer med yrkesinntekt mellom periodene. Vi finner videre en indikasjon på at de som har falt ned i lavinntektsgruppen må ha hatt økonomiske problemer også før de havnet under lavinntektsgrensen. En høy andel av disse mottok sosialhjelp også i årene før de havnet i lavinntektsgruppen.

Demografiske endringer og lavinntekt

Personer som flytter til eller fra lavinntektsgruppen er kjennetegnet av å ha en mindre stabil husholdnings sammensetning over tid, sammenliknet med resten av befolkningen. For de som er "tilganger" til lavinntektsgruppen sammenfaller dette ofte med at det ble færre husholdningsmedlemmer, mens vi blant "avgangene" ofte finner en økning i tallet på husholdningsmedlemmer. Vi finner blant annet at en av de klareste

"veiene til fattigdom" kommer som følge av at voksne barn flytter hjemmefra for å bo alene. På den annen side er en av de demografiske endringene som ofte fører til at en forlater lavinntektsgruppen en overgang fra å tilhøre husholdningstypen "enslig forsørger" til "par med barn".

Sosio-økonomiske endringer og lavinntekt

Den viktigste økonomiske endringen forbundet med avgang fra eller tilgang til lavinntektsgruppen, er en endring i tallet på yrkestilknyttede i husholdningen. Dette ser ut til å ha klart større betydning enn for eksempel eventuelle lønnsøkninger i perioden eller om husholdningsmedlemmene påbegynner eller avslutter en periode som arbeidsledig (dvs. mottar dagpenger).

Hva betyr mest - demografi eller økonomi?

Selv om det kan være vanskelig å se de ene faktoren isolert fra den andre, synes det som at endringer i familiestrukturen er den endringen som "betyr mest" når det gjelder det å falle ned i lavinntektsgruppen. Mer enn halvparten av de som ble fattige fra ene treårsperioden til neste opplevde å få færre husholdningsmedlemmer i samme periode. Bildet er mer sammensatt når det gjelder de som forlater lavinntektsgruppen. For disse går veien "ut av fattigdom" både gjennom endringer i familiestrukturen (både en økning i tallet på husholdningsmedlemmer, men for noen også en reduksjon), men også gjennom sosio-økonomiske endringer, - først og fremst det at tidligere ikke-aktive husholdningsmedlemmer nå ble yrkesaktive.

Mobilitet blant barnefamilier

Det er til dels en betydelig mobilitet blant de barna som befinner seg nederst i inntektsfordelingen. Om lag en tredel av alle barn i laveste kvintil (20 %) for ekvivalentinntekt ble "skiftet ut" mellom to påfølgende treårsperioder.

Blant barna som faller ned i laveste inntektsklasse, er det en overrepresentasjon av barn av enslige forsørgere, og samlivsbrudd ser ut til å sammenfalle i stor grad med mobilitet nedover i inntektsfordelingen. Som en konsekvens av at barna mister en forsørger, faller også andelen av husholdningsinntekten som kommer i form arbeidsinntekt. Dette blir i noen grad kompensert ved en økning i supplerende stønader. For barn som faller nedover i inntektsfordelingen skjer det en markant økning i andelen som mottar sosialhjelp og bostøtte.

For barn som flytter opp fra laveste inntektsklasse, er det på sin side først og fremst en økning i arbeidsinntektene som medvirker til en forbedret husholdningsøkonomi. Dette skyldes dels at noen husholdninger har fått nye medlemmer som er yrkestilknyttede (f.eks. enslige forsørgere som har flyttet sammen med ny partner), og dels at flere husholdningsmedlemmer

som tidligere ikke var yrkesaktive, nå har gått ut i jobb. Samtidig med at yrkesinntektene øker, faller opptaket av supplerende ytelser som sosialhjelp og bostøtte.

I gruppen som forlater laveste inntektsklasse er det en overrepresentasjon av barn med innvandrerbakgrunn. Dette er en bekreftelse av at med økt botid så øker også innvandrerfamilienes muligheter til å skaffe seg inntektsgivende arbeid og dermed få en forbedret økonomi.

Referanser

- Andersen, A. S., J. Epland, T. Wennemo og R. Aaberge (2003): Økonomiske konjunkturer og fattigdom: En studie basert på norske inntektsdata, 1979 - 2000, i *Tidsskrift for Velferdsforskning*, nr. 2. Fagbokforlaget.
- Duncan, G. J. et. al. (1993): Poverty Dynamics in Eight Countries, *Journal of Population Economics*, vol 6, pp. 215-234.
- Epland, J. (2001): *Barn i husholdninger med lav inntekt. Omfang, utvikling, årsaker*, Rapporter 2001/9, Statistisk sentralbyrå.
- Epland J. og O. Haugen (2004): Panelutvalet til inntekts- og formuesundersøkinga 1996-2001. Dokumentasjon. *Notater* nr. 52, Statistisk sentralbyrå.
- Fløtten T., E. Dahl og A. Grønningsæter (2001): *Fattigdom i Norge; Hva er det, hvor lenge varer den, og hva gjør vi med den*. Fafo-arbeidsnotat, desember 2001, Oslo: Fafo.
- Galloway, T. A. (2004): To What Extent is a Transition into Employment Associated with an Exit from Poverty? *Discussion Papers*, No. 382, Statistics Norway.
- Gulbrandsen L. og A. West Pedersen (2003): *Bostøtte og boutgifter*. NOVA Rapport 19/2003.
- Jarvis, S. & S. P. Jenkins (1997): Low Income Dynamics in 1990s Britain, *Fiscal Studies* vol. 18, no. 2, pp. 123-142.
- Kirkeberg, M. I. (2001): Færre ikke-vestlige innvandrere med lav inntekt, i *Samfunnsspeilet* nr.2, Statistisk sentralbyrå.
- Mogstad, Magne (2005): *Fattigdom i Stor-Osloregionen. En empirisk analyse*. Rapporter 2005/11, Statistisk sentralbyrå.
- OECD (2001): When Money is Tight: Poverty Dynamics in OECD Countries, Chapter 2 in *The OECD Employment Outlook*, June 2001. Paris.
- Sosialdepartementet (2004): *Økonomisk utsatta barn*, Ds. 2004:41. www.regeringen.se/sb/d/209/a/28419.
- Sosialdepartementet (2002): *Tiltaksplan mot fattigdom*, St.meld. nr. 6 (2002-2003).
- Statistisk sentralbyrå (2004): *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2004*. Rapporter 2004/28, Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå (2004b): *Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger 2002*, NOS D 310.
- Unicef (2005): *Child Poverty in Rich Countries 2005*, Report Card No. 6, Unicef: Innocenti Research Centre.
- Vleminckx K. og T. M. Smeeding (2000): *Child Poverty and Child Policy in Modern Nations. What Do We Know?* The Policy Press. Bristol.
- West Pedersen A. (2004): Fattigdom i "verdens rikeste land", i *Plan* nr. 3/2004.
- Ytrehus, S. (2004): *Fattige barn i Norge: Hvem er de og hvor bor de?* Fafo-rapport 445, Oslo: Fafo.

Vedlegg

Tabeller

Tabell A1. Årlig inntektssammensetning (andel av samlet husholdningsinntekt) for personer som er tilganger* til lavinntektsgruppen. 1997-2002. Studenter er utelatt

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Yrkesinntekt	46	55	40	43	51	46
Kapitalinntekt	29	10	33	-2	-42	-10
Overføringer	25	35	27	59	91	64
Her av						
folketrygd	12	18	15	34	53	40
barnetrygd mv.	3	4	3	5	7	5
sosialhjelp	4	4	2	8	12	7
bostøtte	1	1	1	1	1	0
stipend	0	1	1	1	2	2
andre overføringer	5	8	6	11	16	10
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100
Inntekt etter skatt	83	79	85	81	81	85
Gjennomsnittlig inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (2002 kr.)	215 000	150 000	209 000	90 000	59 000	86 000
Antall observasjoner	162	162	162	162	162	162

* Personer som hadde over 60% av mediangjennomsnittet for perioden 1997-1999 og under 55% av mediangjennomsnittet i 2000-2002.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

Tabell A2. Årlig inntektssammensetning (andel av samlet husholdningsinntekt) for personer som har forlatt* lavinntektsgruppen. 1997-2002. Studenter er utelatt

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Yrkesinntekt	48	72	57	58	66	65
Kapitalinntekt	3	-39	3	14	4	5
Overføringer	49	67	40	28	30	30
Her av						
folketrygd	21	29	19	15	15	17
barnetrygd mv.	7	11	7	4	4	5
sosialhjelp	9	11	6	3	2	2
bostøtte	1	1	1	1	1	1
stipend	2	4	2	1	1	1
andre overføringer	10	11	5	5	6	6
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100
Inntekt etter skatt	86	81	83	83	82	81
Gjennomsnittlig inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (2002 kr.)	86 000	60 000	109 000	174 000	180 000	180 000
Antall observasjoner	217	217	217	217	217	217

* Personer som hadde under 60% av mediangjennomsnittet for perioden 1997-1999 og over 65% av mediangjennomsnittet i 2000-2002.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

Tabell A3. Ulike kjennemerker ved husholdningene til barn som henholdsvis har forlatt og falt ned i laveste inntektsklasse mellom 1997 og 2002. (Kjennemerkene relaterer seg til siste året i seksårsperioden, 2002)

	Avganger fra laveste inntekts- klasse	Tilganger til laveste inntekts- klasse	Alle barn
Husholdstype			
Par med barn	81	59	81
Enslige forsørgere	18	40	19
Andre	1	1	1
Yngste barns alder			
0-5 år	35	40	32
6-17 år	65	60	68
Husholdstørrelse (gjennomsnitt)			
Husholdstørrelse (gjennomsnitt)	4,2	4,0	4,2
Antall yrkestilknyttede (gjennomsnitt)	1,5	1,3	1,5
Antall barn under 14 år (gjennomsnitt)	1,8	2,0	1,8
Boligforhold¹			
Eiere	72	70	79
Leiere/annet	28	30	22
Innvandrerbefolkningen			
Andel med innvandrerbakgrunn	11	4	5
Andel uten innvandrerbakgrunn	89	96	95
Kjennemerke ved hovedinntektstaker			
Kjønn			
Kvinne	38	52	32
Mann	62	47	68
Sivil status			
Gift	61	56	68
Skilt/separert	19	23	14
Annet	20	21	18
Alder			
-24 år	15	6	3
25-39 år	48	46	42
40- år	38	48	55
Utdanning			
Ungdomsskole	9	12	8
Vidergående	71	67	58
Universitet/høgskole	18	21	33
Uoppgitt	2	1	1
Sosioøkonomisk status			
Selvstendig næringsdrivende	11	11	9
Ansatt	81	70	82
Trygdemottaker	8	15	8
Annet	1	4	1
Andel barn	6,6	6,6	100
Antall observasjoner	194	164	2 879

¹ Relaterer seg til 2001.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

Tabell A4. Årlig inntektssammensetning (andel av samlet husholdningsinntekt) for barn som har forlatt laveste inntektsklasse.* 1997-2002

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Yrkesinntekt	66	68	69	70	76	78
Kapitalinntekt	1	1	1	8	4	3
Overføringer	33	31	30	22	21	19
Her av						
folketrygd	8	9	9	7	6	6
barnetrygd mv.	13	13	12	8	7	6
sosialhjelp	3	2	1	1	1	0
bostøtte	1	1	1	0	1	0
stipend	1	1	1	1	1	1
andre overføringer	7	6	6	5	6	6
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100
Inntekt etter skatt	82	83	82	80	80	79
Gjennomsnittlig inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (2002 kr.)	118 000	126 000	139 000	175 000	183 000	187 000
Antall observasjoner	194	194	194	194	194	194

* Barn som var i laveste kvintil (20%) for inntekt etter skatt per forbruksenhet i 1997-99, men som var i en høyere inntektsklasse i perioden 2000-02.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

Tabell A5. Årlig inntektssammensetning (andel av samlet husholdningsinntekt) for barn som har falt ned i laveste inntektsklasse.* 1997-2002

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Yrkesinntekt	75	81	76	70	74	73
Kapitalinntekt	7	1	1	6	0	-3
Overføringer	18	18	22	24	26	29
Her av						
folketrygd	3	4	6	7	8	8
barnetrygd mv.	8	9	11	10	10	10
sosialhjelp	0	0	0	0	1	1
bostøtte	0	0	0	1	1	1
stipend	0	0	0	0	1	1
andre overføringer	6	4	6	6	6	7
Samlet inntekt	100	100	100	100	100	100
Inntekt etter skatt	78	77	80	81	81	81
Gjennomsnittlig inntekt etter skatt pr. forbruksenhet (2002 kr.)	170 000	166 000	166 000	146 000	137 000	132 000
Antall observasjoner	164	164	164	164	164	164

* Barn som var i laveste kvintil (20%) for inntekt etter skatt per forbruksenhet for årene 2000-02, men som var i en høyere inntektsklasse i perioden 1997-99.

Kilde: Inntekts- og formuesundersøkelsen.

Tabell A6. Standardavvik for prosentall

Antall observasjoner	Observert prosent									
	5	10	15	20	30	50	70	80	85	90
100	2,7	3,7	4,4	4,9	5,6	6,1	5,6	4,9	4,4	3,7
300	1,5	2,1	2,5	2,8	3,2	3,5	3,2	2,8	2,5	2,1
400	1,3	1,8	2,2	2,4	2,8	3,1	2,8	2,4	2,2	1,8
500	1,2	1,6	2,0	2,2	2,5	2,7	2,5	2,2	2,0	1,6
600	1,1	1,5	1,8	2,0	2,3	2,5	2,3	2,0	1,8	1,5
1200	0,8	1,1	1,3	1,4	1,6	1,8	1,6	1,4	1,3	1,1
1400	0,7	1,0	1,2	1,3	1,5	1,6	1,5	1,3	1,2	1,0
1600	0,7	0,9	1,1	1,2	1,4	1,5	1,4	1,2	1,1	0,9
2500	0,5	0,7	0,9	1,0	1,1	1,2	1,1	1,0	0,9	0,7
3000	0,5	0,7	0,8	0,9	1,0	1,1	1,0	0,9	0,8	0,7
4000	0,4	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0	0,9	0,8	0,7	0,6
5000	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	0,8	0,7	0,6	0,5
15000	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,3

Tidligere utgitt på emneområdet*Previously issued on the subject***Norges offisielle statistikk (NOS)**

- D287: Inntektsstatistikk for personer og familier 2001
 D310: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger 2002
 C704: Levekårsundersøkinga 1996-1998

Rapporter (RAPP)

- 2001/9: Barn i husholdninger med lav inntekt: Omfang, utvikling og årsaker
 2002/20: Økonomi og levekår for ulike grupper trygdemottakere 2001
 2003/8: Barnefamiliers inntektsutvikling 1990-2000
 2003/12: Barn av enslige forsørgere i lavinntektshusholdninger. En analyse basert på registerdata
 2004/2: Økonomi og levekår for ulike grupper, 2003
 2004/28: Økonomi og levekår for ulike grupper, 2004
 2005/11: Fattigdom i Stor-Osloregionen. En empirisk analyse

Statistiske analyser (SA)

- 49: Enslige foreldre på arbeidsmarkedet 1980-1999
 50: Innvandring og innvandrere 2002
 62: Inntekt, skatt og overføringer 2003
 64: På vei mot det gode samfunn?

Økonomiske analyser (ØA)

- 7/2000: Epland, J.: Har Norge flere "fattige" eldre enn andre land?
 4/2001: Epland, J.: Hva vil det koste å fjerne "barneattigdommen" i Norge?
 4/2003: Langørgen A., Mogstad M., og Aaberge R.: Et regionalt perspektiv på fattigdom.
 2/2005: Epland, J. og Kleven, L. T.: Smalhans eller det gode livet? Økonomisk levestandard før og etter alderspensjonering.

Samfunnsspeilet

- 2/2001: Kirkeberg, M. I.: Innvandrershusholdningenes inntekter 1994 og 1998: Færre ikke-vestlige innvandrere med lav inntekt
 2/2002: Roll-Hansen, H.: Verdige og uverdige: Fattigstatistikk mellom økonomi og moral
 2/2003: Kirkeberg, M. I.: Fattigdom og inntektsfordeling: Oslo - flest fattige og størst ulikhet
 6/2003: Ugreninov, E.: Hvorfor jobber så få alenemødre?
 3/2004: Kleven, L. og Haugen, O.: Norske tenåringsmødre - få, men fattige
 4/2004: Sosiale indikatorer

De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter*Recent publications in the series Reports*

- 2004/25 T.P. Bøe: Funksjonshemmede på arbeidsmarkedet. Rapport fra tilleggsundersøkesle til Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) 2. kvartal 2004. 2004. 29s. 155 kr inkl. mva ISBN 82-537-6694-7
- 2004/26 M. Bråthen og K. Vetvik: Sykefravær og uførepensjon blant innvandrere ansatt i storbykommuner. 2004. 29s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6696-3
- 2004/27 K. Flugsrud, G. Haakonsen og K. Aasestad: Vedforbruk, og fyringsvaner i Trondheim og 2003 Bergen. 2004. 100s. 210 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6699-8
- 2004/28 M.I. Kirkeberg og J. Epland: Økonomi og levekår for ulike grupper, 2004. 2004 99s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6708-0
- 2004/29 R. Kjeldstad og E.H. Nymoen: Kvinner og menn i deltidsarbeid. Fordeling og forklaringer. 2004. 126s. 210 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6710-2
- 2005/1 J.E. Finnvold, J. Svalund og B. Paulsen: Etter innføring av fastlegeordning- brukervurderinger av allmennlegetjenesten. 2005. 91s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6716-1
- 2005/2 D. Fredriksen, K. M. Heide, E. Holmøy og I. Foldøy Solli: Makroøkonomiske virkninger av pensjonsreformer. Beregninger basert på forslag fra pensjonskommissjonen. 2005. 50s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6719-6
- 2005/3 E. Eng Eibak: Konsumprisindeks for Svalbard 2004. 2005 37s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6722-6
- 2005/4 B. Olsen: Flyktninger og arbeidsmarkedet 4. kvartal 2003. 2005. 30s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6724-2
- 2005/5 T.P. Bø. Ulike arbeidskontrakter og arbeidstidsordninger. Rapport fra tileggsundersøkelse til Arbeidskraftundersøkelse (AKU). 2. kvartal 2004. 2005. 33s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6735-8
- 2005/6 G. Berge, T. Kirkemo, R. Straumann og J.K. Undelstvedt: Ressursinnsats, utslipp og rensing i den kommunale avløpssektoren 2003. 2005. 82s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6737-4
- 2005/7 E. Ugreniov: Levekår blant alenemødre. 2005. 37s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6745-5
- 2005/8 B. Halvorsen, B.M. Larsen og R. Nesbakken: pris- og inntektsfølsomhet i ulike husholdningers etterspørsel etter elektrisitet, fyringsoljer og ved. 2005. 38s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6752-8
- 2005/9 T. Skardhamar: Lovbruddskarrierer og levekår. En analyse av fødselskullet 1977. 2005. 47s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6760-9
- 2005/10 R.H. Kitterød: Hun jobber, de jobber. Arbeidstid blant par av småbarnsforeldre. 2005. 60s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6775-7
- 2005/11 M. Mogstad: Fattigdom i Stor-Osloregionen. 2005. 47s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6777-3
- 2005/12 Å. Cappelen, F. Foyn, T. Hægeland, K.A. Kjesbu, J. Møen, G. Petterson og A. Raknerud: Årsrapport for skatteFUNN-evalueringen - 2004. 2005. 40s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6780-3
- 2005/13 M. Greaker, P. Løkkevik og M. Aasgaard Walle: Utviklingen i den norske nasjonalformuen fra 1985- til 2004. Et eksempel på bærekraftig utvikling? 2005 44s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6789-7
- 2005/14 D. Ellingsen og V. Sky: Virksomheter som ofre for økonomisk kriminalitet. 2005. 33s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6805-2
- 2005/15 O.F. Vaage: Tid til arbeid. Arbeidstid blant ulike grupper og i ulike tidsperioder, belyst gjennom tidsbruksundersøkelsene 1971-2000. 2005. 33s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-6807-9